

www.humak.fi

Opinnäytetyö

**Alaikäisenä yksin maahantulleen nuoren
itsenäistymisen tukeminen**

Liisa Jyske

Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma,
yhteisöpedagogi (AMK)
(210 op)
11/2020

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelma, yhteisöpedagogi AMK

Tekijä: Liisa Jyske
Opinnäytetyön nimi: Alaikäisenä yksin maahantulleen nuoren itsenäistymisen tukeminen
Sivumäärä: 49
Työn ohjaaja: Laura Castrén ja Annikki Kluukeri
Työn tilaaja: Sipoon kunta

Tämä opinnäytetyö on kehittämistyö alaikäisenä yksin maahantulleen nuoren itsenäistymisen tukemiseen.

Vuonna 2015 Suomeen saapui ennätysellisen suuri määrä pakolaisia, ja heidän joukossaan 3024 alaikäisenä yksin maahantullutta nuorta. Tämä tarkoitti sitä, että erilaisia vastaanottoyksiköitä, perheryhmäkoteja ja tukiasumisyksiköitä jouduttiin perustamaan erittäin nopealla tahdilla. Alaikäisiä tulee yksin Suomeen todennäköisesti jatkossakin, joten nyt on hyvä selvittää: kuinka näiden, vuonna 2015 alaikäisenä yksin maahantulleiden nuorten, itsenäistymisen tukemisessa on onnistuttu?

Kehittämistyön lähtökohtana oli kerätä haastattelemalla kokemuksia jo itsenäistyneiltä nuorilta, jotka tähän kohderyhmään kuuluvat. Nämä kahdeksan nuorta asuivat eri puolilla Etelä-Suomea. Tutkimuksessa selvitettiin, millaista tukea he olisivat kaivanneet enemmän, millainen tuki oli hyvää tai riittävää. Kehittämistyö on tehty laadullisen, eli kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmiä käyttäen ja se on toteutettu vuosien 2019-20 aikana. Tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Tilaajana on toiminut Sipoon kunta.

Tietoperusta muodostuu maahanmuuttoon liittyvistä erilaisista käsitteistä, esimerkiksi turvapaikanhakuprosessista, laeista ja perheenyhdistämisestä, sekä alaikäisenä yksin maahantulleen nuoren asema Suomessa yleisesti.

Kehittämistyön lopussa nuorilta saatu palaute on reflektoitu kehittämisehdotuksiksi ja ajatuksiksi nuorten kanssa tehtävään työhön. Tärkeiksi tuen muodoiksi ilmenivät esimerkiksi pysyvät ja turvaa antavat ihmissuhteet ja kohtaamiset aikuisten kanssa, psykososiaalinen tuki ja riittävä kielitaito.

Asiasanat: pakolaisuus, maahanmuutto, kotoutuminen

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Degree Programme in Civic Activities and Youth Work

Author: Liisa Jyske
Title: Supporting the independence of a young immigrant who has arrived unaccompanied as a minor
Number of Pages: 49
Supervisor: Laura Castrén ja Annikki Kluukeri
Subscriber: Municipality of Sipoo

This thesis is a developmental work to support the independence of a young immigrant who has arrived alone, unaccompanied in the country as a minor.

In 2015, a record number of refugees arrived in Finland, including 3,024 young people who arrived alone as minors. This meant that various reception units, family group homes and assisted living units, had to be set up at a very fast pace. The unaccompanied minors are likely to continue to arrive in Finland so now it's good time to find out: how have we succeeded in supporting the independence of these young immigrants who arrived alone in 2015?

The starting point for the development work was to gather experiences by interviewing young people who were already independent or getting support from instructor to home - what kind of support they would have needed more before moving on their own, what kind of support was good or sufficient. These eight young people lived in different parts of Southern Finland. The development work has been carried out during 2019-20 using qualitative research methods during. Research method was theme interview. The order was made by a municipality of Sipoo Finland.

The knowledge base is formed by various concepts related to immigration, such as the asylum process, laws and family reunification – and also the status of the minor who came alone in Finland in general.

At the end of the development work, feedback from young people is reflected in development proposals and ideas for work with young people. Important forms of support included, for example, lasting and secure relationships and encounters with adults, psychosocial support and adequate language skills.

Keywords: refugees, immigration, integration

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	5
1.1 Tutkimuksen toteuttaminen.....	6
1.2 Aineiston analysointi.....	10
2. MAAHANMUUTON MONINAISUUS	11
2.1 Käsitteet	13
2.2 Oleskeluluvat ja turvapaikanhakuprosessi.....	15
2.3 Paperittomuus.....	19
3. ALAIKÄISENÄ YKSIN MAAHANTULLEEN ASEMA	20
3.1 Lait, asetukset ja sopimukset.....	20
3.2 Edustajajärjestelmä.....	21
3.3 Perheenyhdistäminen.....	24
4. TUTKIMUKSEN TULOKSET JA TYÖN KEHITTÄMINEN	27
4.1 Tutkimuksen tulokset.....	27
4.2 Kuinka tukea nuorta itsenäistymisessä?.....	33
5. YHTEENVETO	41
6. POHDINTAA	43
LÄHTEET	45

1 JOHDANTO

Vuonna 2015 Suomeen saapui yllättävän suuri joukko turvapaikanhakijoita, yli 32000 (Sisäministeriö 2019), ja heidän mukanaan 3024 alaikäisenä yksin maahantullutta lasta ja nuorta (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019). Vuonna 2014 alaikäisenä ilman huoltajaa tulleita oli 196, joten kasvu vuoteen 2015 oli huomattava. Suuren tulijamäärän vuoksi Suomi oli uuden haasteen edessä - erilaisia vastaanottokeskuksia, ryhmäkoteja ja tukiasumisyksiköjä perustettiin ympäri maata nopealla tahdilla.

Tämä on Humanistisen ammattikorkeakoulun järjestö- ja nuorisotyön koulutusohjelmaan sisältyvä opinnäytetyö, jonka tarkoituksena on tarkastella tuolloin, vuonna 2015, maahantulleiden nuorten itsenäistymisvaiheita ja tukikeinojen riittävyyttä. Tutkimuksellinen kehittämistyö on tehty kvalitatiivisen, eli laadullisen tutkimuksen menetelmiä käyttäen. Laadullinen tutkimus toteutetaan yksinkertaisimmillaan kysymällä asianosaisilta ilmiöstä (Kananen 2010, 38). Tulokset onkin saatu keräämällä haastattelun avulla jo itsenäistyneiden nuorten kokemuksia itsenäistymisvaiheesta. Jokaisen nuoren oma kokemus on ainutlaatuinen ja kokemusasiantuntijoina heidän äänensä on kenttätöön kehittämiseen tärkeä apu.

Tilaaajana toimii Sipoon kunta, mutta ajatus siihen lähti itseltäni. Teen maahanmuuttajatyötä ja alaikäisenä yksin maahantulleiden nuorten itsenäistymisen (ja samalla kotoutumisen) tukeminen ja sen kehittäminen on itselleni tärkeää ja mielenkiintoista. Oma tiedonhaluni siis aiheesta synnytti idean, joka tarjoaa nyt kaikille kyseisen asiakasryhmän kanssa työskenteleville lisätyökaluja kentälle ja työn kehittämiseen ja eteenpäin viemiseen.

Kehittämistyö on varmasti ajankohtainen ja merkityksellinen, ja sen avulla voi valmistautua tulevaisuudessa yksin saapuviin alaikäisiin maahanmuuttajanuoriin ja heidän itsenäistymisen ja kotouttamisen tukemiseen entistäkin paremmin. Ihmisiä saapuu Suomeen esimerkiksi konfliktialueilta pakolaisina, sekä todennäköisesti tulevaisuudessa enenevässä määrin myös ilmastopakolaisina – mutta yhtä lailla myös opiskelu- ja työperäisen maahanmuuton voisi odottaa lisääntyvän. Missä olemme onnistuneet ja mitä voisimme kehittää ja ottaa paremmin huomioon?

Opinnäytetyön tutkimuksellisen haastattelun aineisto on kerätty tässä kehittämistyössä ainoastaan turvapaikanhakijanuorten kokemuksista, mutta ajatukset ja tukikeinot ovat varmasti sovellettavissa myös muita maahanmuuttajanuorten ryhmiä koskemaan, jotka alaikäisinä yksin maahan saapuvat.

Opinnäytetyön tietoperusta koostuu ensin maahanmuuton moninaisuuden avaamisesta: maahanmuuton syistä ja historiasta, sekä nykytilanteesta maailmalla ja Suomessa. Tekstissä avataan lukijalla myös maahanmuuttoon liittyviä eri käsitteitä, sekä käydään läpi maahanmuuttotoimintaa ohjaavia lakeja, sekä turvapaikanhaku- ja oleskelulupaprosesseja. Lisäksi tietoperustassa avataan alaikäisenä yksin maahantulleiden nuorten asemaa, kuten edustajajärjestelmää, sekä pohditaan eroja kantasuomalaisten lastensuojelun asiakkaiden asemaan. Käydään läpi prosessia, mitä oleskeluluvan ja kuntapaikan saaminen tarkoittaa ja kuinka siinä toimitaan ja mitä haasteita siinä on.

Tietoperusten jälkeen lähdetään käymään läpi itsenäistymisvaihetta: mitä tukikeinoja jo nyt on käytössä aivan konkreettisesti, ja mitä jo itsenäistyneet nuoret niistä jälkikäteen ajattelevat. Tällöin avataan siis haastattelun tuloksia – ja lopuksi tehdään aineistoon pohjautuen päätelmät kehittämistyön mahdollisuuksista kentällä.

1.1 Tutkimuksen toteuttaminen

Tässä opinnäytetyössä oli tarkoitus selvittää, millaista tukea alaikäisenä yksin maahantulleet nuoret tarvitsisivat, kun he ovat itsenäistymässä? Millaista ja mitä tukea varsinkin hoito- ja kasvatusvastuussa olevat ohjaajat voivat nuorille antaa – entä muut nuoren kanssa työskentelevät aikuiset? Millaisia kehittämissuhteita käytännön työhön saadaan, kun asiaa lähdetään selvittämään?

Haastateltavia oli kahdeksan ja etsin heitä tuttujen ihmisten/jo olemassa olevien kontaktieni kautta, ympäri Etelä-Suomea. Haastateltavat on valittu niin, että ilmiö koskee heitä, ja tässä kyseisessä opinnäytetyössä sen määrittäminen ei ollut vaikeaa. Kaikki haastatellut nuoret ovat siis itse alaikäisinä ilman huoltajaa Suomeen tulleita, kansainvälistä suojelua hakeneita nuoria, jotka ovat muuttaneet jo omiin koteihinsa ryhmä- tai perheryhmäkodista.

Mitään tarkkaa kyselylomaketta en tutkimuksen luonteen vuoksi halunnut tehdä, koska oli tarkoitus antaa nuorille vapaa sana ja ymmärtää kehittämistarve nimenomaan heidän näkökulmastaan. Liian valmistellut vastausvaihtoehdot saattaisivat sulkea jotain oleellista tietoa pois, joten haastatteluun lähdettiin kahdella, melko avoimella kysymyksellä:

1. Millainen tuki oli hyvää (ennen omaan kotiin muuttoa)?
2. Millaista tukea olisit kaivannut tai kaipaat lisää – ja keneltä?

Viimeisen kysymyksen ”keneltä” kohtaa avattakoon tässä yhteydessä lukijalle sen verran, että nuorten elämässä olevien aikuisten kirjo on laaja: perheryhmäkodin tai tukiasumisyksikön ohjaajien lisäksi elämään saattaa kuulua kotimaassa oleva perhe, Suomessa edustaja, sosiaalityöntekijä, kummi/tukihenkilö, psykologi/psykiatrinen sairaanhoitaja, opettaja... Puhutaan hyvin moniammatillisesta aikuisten ryhmästä, ja tukea olisi mahdollista saada eri ihmisiltä tietyissä tilanteissa. Suurin rooli alaikäisen nuoren arjessa on – tai pitäisi ainakin olla - ohjaajilla kotona. He ovat nuorten jokapäiväisessä arjessa mukana ja hoito- sekä kasvatusvastuu on heillä.

Haastattelut on tehty pääsääntöisesti suomeksi, ilman tulkkia. Tarvittaessa tulkkia oli mahdollista käyttää, mutta haastattelun aiheen ollessa helppo ja mitaltaan suppea – ja nuorten kielitaidon ollessa jo niin hyvä, ei tulkin tarvetta ilmennyt. Haastatteluun nuori sai vastata parhaaksi katsomallaan tavalla – tapoja oli tekstiviestin, ääniviestin tai sähköpostin lähettäminen, tai vuorovaikutuksellisessa keskustelutilanteessa annettu haastattelu, joka on litteroitu suoraan jo haastattelutilanteessa. Niinpä vastaukset ovat olleen kaikissa tapauksissa tarkasti dokumentoituina, eikä niitä ole tarvinnut esimerkiksi kuulijan ulkoa muistaa – näin ollen niihin on ollut myös helppo tarvittaessa myöhemmin palata. Jo opinnäytetyöhön ryhtyessäni tiesin, että haastateltavien lukumäärällä ei olisi merkitystä. Etsisin haastateltavia niin pitkään, kun saisin heiltä jotain uutta tietoa ja kokemusta. Kuten Kananen kirjoittaa:

”Uusia havaintoyksikköjä otetaan tutkittavaksi niin kauan, kuin ne tuovat jotain uutta tutkimukseen. Jos vastaukset alkavat toistaa itseään, on saavutettu kylläntymispiste.” (Kananen 2012, 174.)

Opinnäytetyön onnistumisen kannalta on tärkeää, että tutkija täyttää tutkimuksellisen tehtävän, johon hän on lupautunut työnsä alussa. Se, mitä tutkimusongelman, tutkimuskysymysten tai tavoitteiden yhteydessä lukijalle luvattiin, on myös lunastettava. Ja tämän opinnäytetyön pohdintaosuudessa voidaan huomata, että näin on tehty ja kehittämisehdotuksia käytännöntyöhön löydetty. (Kananen 2013, 144.)

Opinnäytetyön viimeisessä luvussa on nimittäin päästy näihin konkreettisiin kehittämisehdotuksiin. Eräs informanteista on lukenut valmiin luvun läpi ja hän on vahvistanut näkemyksiäni.

”Kyllä, ihan samoja asioita monet miettii. Mutta pitää muistaa, että jokainen nuori on erilainen ja ajattelee toisista asioista eri kuin toinen. Nämä on kuitenkin hyviä ja tärkeitä asioita (mitä viimeisessä luvussa on kirjoitettu).” Informantti

Parhaimmaksi tutkimusmenetelmäksi mielestäni päästiin nimenomaan laadullisen, eli kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmiä käyttäen – sillä tukikeinoja on hankala määrällisesti mitata. Nuorten omin sanoin antamat haastattelut avaavat kehittämistarvetta kokonaisuudessaan enemmän, kuin minkään tilastollisen tai määrällisen keinon tai arvion käyttäminen. Kuten Jorma Kananen kuvaa:

”Tarkoituksena on ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen ja mielekkään tulkinnan antaminen. Laadullisella tutkimuksella pyritään ilmiön syvälliseen ymmärtämiseen. ... Laadullisen tutkimuksen peruskysymys on: Mistä ilmiössä on kyse?” (Kananen 2012.)

Tässä opinnäytetyössä käytettiin teemahaastattelua, jota päätin käyttää tutkimusmenetelmänä. Muita laadullisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmiä olisivat olleet havainnointi ja erilaiset dokumentit. Teemahaastattelussa oli kuitenkin itselleni tärkeää, että nuoret pääsevät ääneen ja osallisiksi sanan ollessa vapaa.

Määrällisen (kvantitatiivisen) ja laadullisen (kvalitatiivisen) tutkimuksen erottaa myös tutkittavien yksiköiden eli tutkimusobjektien määrä. Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusobjekteja on yksi tai muutama (kuten tässä opinnäytetyössä). Määrällisessä tutkimuksessa tutkittavia on paljon, useita kymmeniä tai usein satoja. Määrällinen tutkimus mahdollistaa yleistämisen, eli mitä useammilta asiaa kysytään, voidaan sanoa tulokset pitävät paikkaansa kaikkien niiden osalta, joita tutkittavan asian aihepiiri koskee. (Kananen 2010, 38.)

Tässä opinnäytetyössä tällaista yleistämistä ei kuitenkaan voi tehdä, sillä nuorten kokemukset ovat subjektiivisia, eikä niitä voi niin hyvin yleistää. Nuoria oli myös määrällisesti hyvin vähän (8).

Kvalitatiivinen tutkimus soveltuu sitä vastoin hyvin tähän opinnäytetyöhön, koska on tarkoitus saada asiasta syvällisempi näkemys, ehkä luoda uusia teorioita ja olettamuksia – ja ainakin halutaan ilmiöstä hyvä kuvaus. Näihin tilanteisiin Kananen mukaankin kvalitatiivinen tutkimus sopii kvantitatiivista tutkimusta paremmin.

Syvällisemmällä näkemyksellä tässä opinnäytetyössä tarkoitetaan ilmiön sanallista kuvausta, sillä se on kokonaisvaltainen ja ehkä helpommin ymmärrettävä. Sanoilla saadaan parempi ja ymmärrettävämpi kuvaus kuin määrällisellä ilmaisulla, vaikka määrällinen ilmaisu onkin tarkempi. (Kananen 2010, 42.)

Tutkijan pitää kuitenkin olla työssään objektiivinen. Tutkijanhan olisi helppo muokata tutkimusaineistoa sellaiseen muotoon, että se tukee saatuja tuloksia. Tai tutkijan olisi helppo jättää pois sellaiset tapaukset, jotka eivät tue yleistä mielipidettä. Mutta näin ei voi tehdä. Objektiivisuus tarkoittaa myös sitä, ettei tutkija sotke omia oletuksiaan tai mielipiteitään tutkimustuloksiin ja tulkintoihin. Tulkinnat voivat perustua vain aineistoon. (Kananen 2010, 144.)

Ja vaikka laadullisesta tutkimuksesta on itsessään usein mahdollisuus tehdä useitakin tulkintoja, tällä kertaa se ei haastattelun luonteen vuoksi ole ollut mahdollista. Nuorten vastauksista välittyi nimittäin selkeästi sanoitettuja ja konkreettisia kehittämiskohteita, joita voi suurimmalta osin ottaa suoraan työelämän ohjaajien käyttöön, sen suuremmin erillisiä tulkintoja tekemättä.

Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuusarvion tekeminen on huomattavasti vaikeampaa kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Ihmisiä ja ihmisten toimintaa

tutkiessa on otettava huomioon, että ihmisten käytös voi muuttua ja siihen vaikuttaa esimerkiksi aika ja ympäristö – toisin kuin kvantitatiivisen tutkimuksen luotettavuusmittarit, jotka ovat jämäkästi kiinni luonnontieteissä (Kananen 2012).

Haastattelutilanteet pyrin kuitenkin järjestämään yksilöllisesti, jotta tieto olisi luotettavampaa ja tarkempaa, eikä muu ryhmä ympärillä vaikuta haastateltavan vastaukseen. Vain yhdessä tapauksessa haastattelu käytiin vapaamuotoisesti keskustelemalla kahden informantin kanssa yhtä aikaa.

Luotettavuuskäsitteistä puhuttaessa kvantitatiivisen tutkimuksen kohdalla puhutaan usein reliabiliteetista (pysyvyys) ja validiteetista (pätevyys). Näitä ei kuitenkin edellä mainituista syistä oikein voi tähän kyseiseen kvalitatiiviseen tutkimukseen käyttää, sillä ihmistä tutkittaessa reliabiliteettiin ja validiteettiin vaikuttavat monen tutkimuksen ulkopuoliset tekijät. Reliabiliteetti tässä kontekstissa on vaikea, sillä maailma muuttuu ja tämä tehtävä työ muuttuvat: hyvin todennäköisesti 10 vuoden päästä samanlaista tutkimusta tehtäessä nuorten kokema tuentarve on muuttanut jo muotoaan. Validiteetti taas työssä näkyy lähinnä muiden tutkijoiden tutkimustuloksiin viittaamisena (kriteerivaliditeetti) ja sisältövaliditeetilla mitataan nimenomaan nuorten itsensä kokemaan tuen tarvetta. Näin ollen kvantitatiivisen tutkimuksen reliabiliteetti- ja validiteettikäsitteitä ei voida sellaisinaan soveltaa kvalitatiiviseen tutkimukseen. (Kananen 2010, 69.)

Aineiston riittävyys on yksi luotettavuuden kulmakivistä. Tutkimusaineistoa siis pitäisi olla niin paljon, että siitä voidaan päätellä tulokset luotettavasti. Ratkaisevaa ei ole määrä, vaan aineiston laatu. Tässä opinnäytetyössä laadun voi olettaa olevan hyvä, kaikki informantit ovat olleet itse näitä nuoria, jotka ovat alaikäisinä yksin maahantulleita ja jo itsenäistyneitä nuoria – näin ollen parhaimmat informantit kehittämiskysymyksiä pohtiessa.

1.2. Aineiston analysointi

Laadullista aineistoa kerätessä on hyvä muistaa, että kaikkea aineistoa ei aina voi käyttää, eikä kaikkea aineistoa edes tarvitse analysoida (Jyväskylän yliopisto 2020). Tässä tutkimustyössä se oli hyvä asia, sillä vapaamuotoiset haastattelut saattoivat

helposti ajatua eri aihepiiriin, tai haastatteltavan vastaukset paljastivat liian henkilökohtaisia asioita joko haastateltavasta itsestään tai tämän ystävästä – joka näin ollen olisi tunnistettavissa tästä työstä, jos aineistoa sellaisenaan olisi käytetty. Haastatteluun osallistuminen tehtiin kuitenkin täysin nimettömänä ja eettisestikin tehtäväni on varmistua, että työssä kukaan ei henkilöidy.

Aineiston analysoinnissa päädyin analysoimaan tuloksia sisällönanalyysin avulla. Litteroin haastatteluja jo haastatteluhetkellä, tai sain vastaukset viestillä jo valmiiksi litteroituna. Analyysimenetelmistä tämän jälkeen parhaiten sopiva menetelmä oli sisältöerittely; sisällönanalyysiä käyttämällä pyritään tekemään tästä saadusta dokumentoidusta tiedosta päätelmiä, sitä voidaan käyttää niin suullisen kuin kirjallisenkin aineiston analysointiin. Tarkoituksena on erottaa aineistosta samankaltaisuudet ja eroavaisuudet ja pohtia niiden merkityksiä. (Tampereen yliopisto 2020)

Haastateltavien vastaukset ovat toki subjektiivisia, sillä jokainen kokee tuen tarpeen eri tavalla. Silti vastauksista voi yhteenvetona olettaa, että tuen tarve on kuitenkin ilmeinen. Tukea kaivataan niin yhteiskunnallisten asioiden ymmärtämiseen ja läpikäymiseen kuin psykososiaalisella tasolla. Aitojen ja hyvien kohtaamisten tärkeys välittyi vastauksista. Aineistoa analysoidessa sain myös vahvistusta omalle, jo olemassa olevalle näkemykselleni tuen tarpeesta.

2 MAAHANMUUTON MONINAISUUS

Maahanmuutosta keskusteltaessa tämän päivän ensimmäinen mielikuva on useimmiten konfliktialueilta turvaa hakemaan lähteneet ihmiset. Olen mediakeskusteluita seurattessani huomannut, että maahanmuutto kirvoittaa helposti keskustelua puolesta ja vastaan, ja kääntyy nopeasti esimerkiksi poliittiseksi pelikentäksi puheenvuorojen vastakkainasetteluna. Maahanmuutosta puhuttaessa on kuitenkin hyvä muistaa sekin, etteivät kaikki maahanmuuttajat ole turvapaikanhakijoita. Maahanmuuttajiksi tai siirtolaisiksi kutsutaan kaikkia niitä,

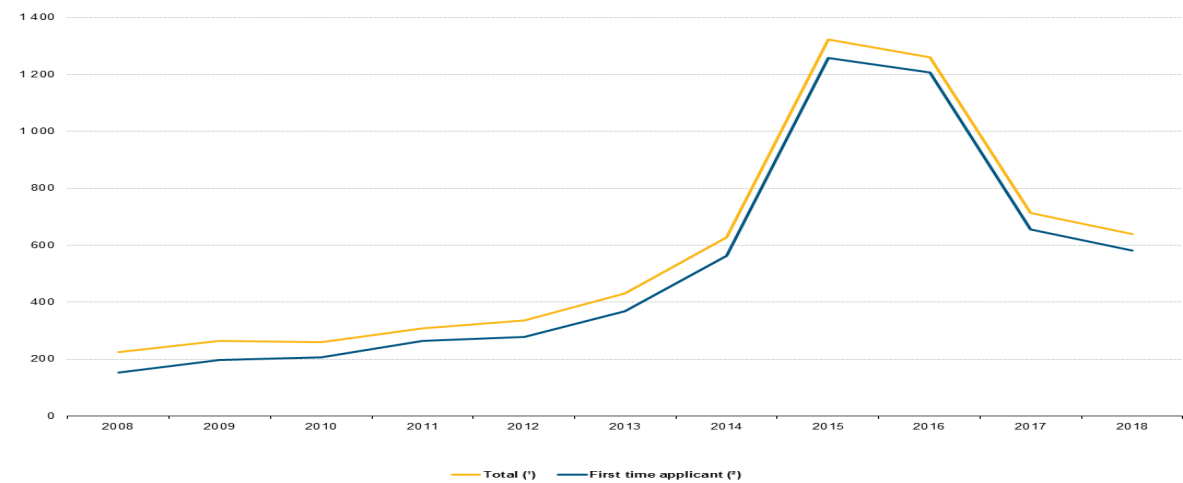
jotka ovat muuttaneet kotimaastaan toisen valtioon vähintään vuoden ajaksi. (Hiltunen 2019, 32.)

Pakkomuutto (engl. *forced migration*) liittyy vahvasti pitkittyneisiin konflikteihin, joiden taustalla on monimuotoisia syitä. Maahanmuutto on kuitenkin myös paljon muuta. Niin sanottu ilmastopakolaisuus/-siirtolaisuus on näistä syistä yksi, jolloin ihmiset pakenevat joko luonnonkatastrofialueilta tai muuten elinympäristön muututtua elinkelvottomaksi esimerkiksi kuivuuden vuoksi. Samoin Suomeen tullaan paljon myös opiskelun sekä työn perässä, kuin myös paluumuuttajina. Syyt ovat siis hyvin moninaisia. (Lyytinen 2019, 17.)

Ihmisten taustat luovat vastaanottotilanteeseen omat haasteensa ja ohjaavat toimintaa. Siinä missä opiskelun ja työn vuoksi Suomeen muuttavat ovat voineet suunnitella tuloaan etukäteen ja ottaa näin ollen asioista jo etukäteen selvää, turvapaikanhakijalla tähän ei ole ollut mahdollisuutta. Keskustellessani aikanaan Suomeen tulleiden nuorten ja aikuisten turvapaikanhakijoiden kanssa, ymmärsin, että matkaan lähtiessä harva edes tietää, mihin lopulta päätyy. Onneksi monet kunnat ja kaupungit ovat pystyneet vastaamaan haasteeseen esimerkiksi perustamalla erilaisia toimistoja ja kohtaamispaikkoja maahanmuuttajille, mistä saa muun muassa asiointi- ja neuvontapalveluja. Esimerkkinä tällaisesta toiminnasta on Mosaiikki Hyvinkäällä ja Verso Järvenpäässä (Hyvinkään kaupunki 2020, Järvenpään kaupunki 2020). Valtakunnallisesti olisi tietenkin hyvä pyrkiä yhteinäiseen linjaan valtion sisällä: niinpä harmillista on esimerkiksi Lastensuojelun keskusliiton 2019 tekemän selvityksessä selvinnyt asia, jonka mukaan eri kunnat soveltavat sosiaalihuoltolakia eri tavoin. Osa kunnista tekee sosiaalihuoltolain mukaisen päätöksen lapsen sijoittamisesta yksikköön, osa ei. (Martiskainen & Toivonen 2019, 5.)

Suomen Pakolaisavun mukaan tällä hetkellä maailmalla arvioidaan olevan jopa melkein 80 miljoonaa pakolaista, ja heistä jopa 85% asuu kehittyvissä maissa (Suomen pakolaisapu 2020a). Seuraavalla sivulla olevasta kuvasta voi katsoa tilastoa Euroopan turvapaikkahakemuksesta vuosilta 2008-2018. Kiintiöpakolaisten määrä Suomessa on ollut vuodesta 2001 alkaen 750 henkilöä vuosittain, mutta vuosina 2014 ja 2015 pakolaiskiintiö nostettiin Syyrian sodan vuoksi 1050 henkilöön (Maahanmuuttovirasto 2019).

Asylum applications (non-EU) in the EU-28 Member States, 2008–2018
(thousands)

(*) 2008 - 2014: Croatia not available.
 (†) 2008: Bulgaria, Greece, Spain, France, Croatia, Lithuania, Luxembourg, Hungary, Austria, Romania, Slovakia and Finland not available. 2009: Bulgaria, Greece, Spain, Croatia, Luxembourg, Hungary, Austria, Romania, Slovakia and Finland not available. 2010: Bulgaria, Greece, Croatia, Luxembourg, Hungary, Austria, Romania and Finland not available. 2011: Croatia, Hungary, Austria and Finland not available. 2012: Croatia, Hungary and Austria not available. 2013: Austria not available.
 Source: Eurostat (online data code: migr_asyappctza)

eurostat

Lähde: Eurostat

2.1 Käsitteet

Maahanmuuttoa koskeva käsitteistö on laaja ja osin vaikeakin ymmärtää, ellei esimerkiksi oman alan ja työn kautta ole aiheeseen enemmän tutustunut. Tässä luvussa avataan osaa käsitteistöä, ja lisää löytyy helposti esimerkiksi Pakolaisavun internetsivuilta. Turvapaikanhakuprosessista ja oleskeluluvista on tarkemmin kappaleessa 2.2. ja paperittomuudesta kappaleessa 2.3.

Suomessa maahanmuuttoon liittyviä asioita hoitaa Maahanmuuttovirasto, josta kuulee usein puhuttavan sanalla Migri. Maahanmuuttoviraston toiminta alkoi Suomessa 1.1.2008 – sen edeltäjänä toimi ulkomaalaisvirasto (UVI) vuodesta 1995 alkaen (Suomen pakolaisapu 2020b). Maahanmuuttoviraston tehtäviin kuuluu esimerkiksi oleskelulupien sekä kansalaisuus- ja turvapaikkahakemusten käsittely, vastaanottotoiminnan järjestäminen, matkustusasiakirjojen myöntäminen ja tietopalveluiden tuottaminen. Yhteistyökumppaneina Maahanmuuttovirastolla on mm. sisäministeriö SM (ja sen alaisina poliisi ja rajavartiolaitos), vastaanottokeskukset, ulkoministeriö UM (ja sen alaiset edustustot), työ- ja

elinkeinoministerio TEM (ja sen alaisina TE-toimistot ja ELY-keskukset), opetus- ja kulttuuriministeriö OKM (ja sen alaisena opetushallitus) sekä oikeusministeriö (ja sen alaisina hallinto-oikeus ja korkein hallinto-oikeus, sekä yhdenvertaisuusvaltuutettu). (Fingerroos ym. 2016, 96, Maahanmuuttovirasto 2020b).

Pakolaisista, kiintiöpakolaisista ja pakolaisstatuksen saaneista puhuttaessa ei välttämättä aina eroteta näiden termien hienohkoa eroa. Geneven pakolaissopimus määrittää pakolaiseksi (joista ulkomaalaislaissa puhutaan pakolaisena) henkilön, jolla on perusteltu syytä pelätä kotimaassaan vainoa rodun, kansallisuuden, uskonnon, poliittisen vakaumuksen tai tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen perusteella. Pakolainen on paennut kotimaansa ulkopuolelle, eikä hän voi tai halua hakea turvaa ja suojelua kotimaastaan. Kiintiöpakolaisista puhuttaessa taas viitataan YK:n pakolaisjärjestö UNCHR:n kautta tuleviin kiintiöpakolaisiin, jotka tulevat Suomeen (tai muuhun vastaanottajavaltioon) yleensä pakolaisleireiltä, valtion määrittelemän pakolaiskiintiön puitteissa. Suomi on sitoutunut ottamaan vuosittain tietyn määrän kiintiöpakolaisia vastaan. Eduskunta päättää pakolaiskiintiön suuruuden ja sisäministeriön mukaan vuonna 2020 kiintiöpakolaisten määrä on 850 – tämän jälkeen se tulee vaihtelemaan 850-1050 henkilön välillä (Sisäministeriö 2020). (Fingerroos ym.2016, 67, Hiltunen 2019, 31, Suomen pakolaisapu 2020b.)

Pakolaisstatuksen – eli vahvimman kansainvälisen suojan - Suomessa voi saada, jos henkilölle on myönnetty turvapaikka ulkomaalaislain 87 §:n perusteella, tai olet saapunut Suomeen kiintiöpakolaisena. Myös heidän Suomeen saapuville perheenjäsenilleen myönnetään pakolaisstatus. (Suomen pakolaisapu 2020b.)

Entä kuinka Euroopassa on valmistauduttu siihen, että siirtolaisliike pysyy hallittuna – turvapaikanhakijat eivät liikkuisi ympäri Eurooppaa ja jättäisi useita hakemuksia? Tätä varten on vuonna 1990 allekirjoitettu Dublinin sopimus. Siihen perustuva järjestelmä määrittelee, mikä EU:n jäsenvaltio on vastuussa unionin alueella jätetyn turvapaikkahakemuksen tutkimisesta. Asetuksen mukaan vastuu turvapaikkahakemuksen käsittelystä kuuluu sille jäsenvaltiolle, joka päästi turvapaikanhakijan sisäraajattomalle alueelle (myöntänyt viisumin tai oleskeluluvan) tai jäsenvaltio, josta EU:n ulkopuolelta tuleva henkilö on ensimmäiseksi hakenut turvapaikkaa ylittäessään rajan luvottomasti. Järjestelmän määrittelemien kriteerien perusteella jäsenvaltiot voivat pyytää toista valtiota ottamaan takaisin

turvapaikanhakijan, jonka hakemuksen tutkiminen kuuluu tämän toisen valtion vastuulle. Asetusta on vahvistettu EY:n neuvoston asetuksessa vuonna 2003. Eurodac-tietokantaan tulisi tallentaa jokaisen turvapaikanhakijan sormenjäljet. Eli toisin sanoen jos turvapaikanhakija on antanut sormenjälkensä esimerkiksi Italiassa, voidaan Suomesta hänet lähettää takaisin Italiaan turvapaikkakäsittelyn ajaksi. (Euroopan unionin tilastot 2019, Hiltunen 2019, 126-127, 149.)

Kotoutumisen ja kotouttamisen käsitteet saattavat kuulostaa hyvin samaa tarkoittavilta, mutta merkitys on eri.

Kotoutumista on maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteinen kehitys – tavoitteena on antaa jokaiselle tarvittava tietotaito, jota hän tarvitsee yhteiskunnassa ja esimerkiksi työssä. Kaksisuuntaisella kotoutumisella tuetaan maahanmuuttajan omaa kulttuuri- ja kielitaustaa, ja samalla se on vastaanottavalle yhteiskunnalle rikkaus tuoden mukanaan uutta. Kulttuurin merkitys on ihmiselle tärkeä – jokainen varmasti haluaa tuntea kuuluvansa johonkin - ja sen yhteisiin elementteihin kuuluvat opitut kokemukset, uskomukset sekä arvot. Kulttuuri ja ympäristö muokkaavat ihmisiä ja ihmiset muokkaavat kulttuuria ja ympäristöä. Lasten kohdalla on selvää, että jatkuvuus ja turvallisuus elämässä edistävät kotoutumista. (Korhonen & Puukari 2013, 12-13, Partanen & Reinikainen, 42.)

Kotouttamisella taas tarkoitetaan kotoutumislaisissa (1386/2010) määriteltyjä viranomaisten ja muiden toimijoiden toimenpiteitä ja palveluita, joilla jokaisen henkilökohtaista kotoutumista edesautetaan terveyden & hyvinvoinnin, koulutuksen ja työllisyyden lisäämisen keinoin. Nämä kaikki määritellään jokaisen henkilön omassa kotoutumissuunnitelmassa, jonka laadinnasta vastaa TEM ja sen alaisina ELY-keskukset ja kunnat – alaikäisten kotoutumissuunnitelman laatii kunta. Työssäni olen lisäksi oppinut, että 17-vuotiaille kotoutumissuunnitelman laatii TE-toimisto yhdessä nuoren ja tämän edustajan kanssa. (Partanen ym. 2019, 42.)

2.2 Oleskeluluvat ja turvapaikanhakuprosessi

Turvapaikan ja oleskeluluvan hakeminen on usein pitkä ja varsinkin henkisesti raskas prosessi. Tässä luvussa kuvataan prosessia nimenomaan alaikäisenä yksin maahantulleen nuoren näkökulmasta.

Turvapaikanhakija on henkilö, jonka täytyy hakea turvaa ja suojelua oman maansa ulkopuolelta, ja se on jokaisen ihmisoikeus. Oleskeluluvalla taas tarkoitetaan valtion jollekin tietylle henkilölle myöntämää määräaikaista tai pysyvää lupaa asua valtiossa alueella (Suomen pakolaisapu 2020b).

Vuonna 2015 Suomeen saapuneista yli kolmestatuhannesta nuoresta vain osalle myönnettiin turvapaikka ja pakolaisstatus ulkomaalaislain 301/2004 87 §:n perusteella, jossa sanotaan seuraavasti:

”Maassa oleskelevalle ulkomaalaiselle annetaan turvapaikka, jos hän oleskelee kotimaansa tai pysyvän asuinmaansa ulkopuolella sen johdosta, että hänellä on perustellusti aihetta pelätä joutuvansa siellä vainotuksi alkuperän, uskonnon, kansallisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta, ja jos hän pelkonsa vuoksi on haluton turvautumaan sanotun maan suojeluun.”

(UlkL 301/2004 87§)

Mikäli Maahanmuuttovirasto kuitenkin katsoo, ettei turvapaikan perusteet täyty, on voitu myöntää oleskelulupa myös toissijaisen suojelun perusteella, ulkomaalaislain 301/2004 88 §:n perusteella (jota tarkennettu 323/2009). Oleskeluluvan toissijaisen suojelun perusteella voi tämän pykälän mukaan saada, jos henkilöllä on vaarana kotimaassaan joutua vakavan haitan kohteeksi ja ei pysty siinä tapauksessa oman maan suojeluun turvautumaan. Vakavalla haitalla tarkoitetaan laissa esimerkiksi kuolemanrangaistusta tai kidutusta.

Jos näiden alaikäisten kohdalla on kuitenkin katsottu, ettei turvapaikalle ole perusteita, eikä näillä vuonna 2015 alaikäisinä yksin maahantulleilla nuorilla ole edellytyksiä saada oleskelulupaa edes toissijaisen suojelun perusteella, niin aiemmin tässä tilanteessa oleskeluluvan saattoi saada humanitäärisen suojelun perusteella. Mutta kuten toimittaja ja viestinnän asiantuntija Anna-Kaisa Hiltunen (YTM, VTK) kirjoitti vuonna 2019: kun Suomi muutti ulkomaalaislakia, teki se myös suojelun

saamisesta vaikeampaa. Laista nimittäin poistettiin vuonna 2016 tämä humanitäärisiin syihin perustuva oleskelulupa, jonka oli saattanut saada esimerkiksi kotimaan konflikti- tai luonnonkatastrofitilanteen vuoksi. (Hiltunen 2019, 249-250.)

Vuonna 2015 Suomeen tulleista alaikäisistä osa saikin oleskeluluvan ulkomaalaislain 52 §:n mukaan, eli yksilöllisestä inhimillisestä syystä. Tähän päädyttiin, jos alaikäisenä yksin maahantulleelle ei myönnetty turvapaikkaa, mutta häntä ei voi alaikäisenä myöskään yksin palauttaa lähtömaahansa hänen haavoittuvan asemansa vuoksi. Työssäni olen oppinut, että myöhemmin jatko-oleskelulupaa hakiessa 52 §:n perusteella ensimmäisen oleskelulupansa saaneiden kohdalla merkityksellistä on ollut esimerkiksi Suomeen syntyneet siteet.

Jälkikäteen on erilaisissa koulutuksissa ja muissa kollegoiden välisissä keskusteluissa tullut esille, että olisiko kaikille/useimmille alaikäisenä yksin tulleelle pitänyt saada oleskelulupa vähintäänkin 88 §:n perusteella: eli kaikista 52 §:n perusteella myönnetyistä oleskeluluvista olisi pitänyt tehdä suoraan valitus hallinto-oikeuteen, koska ovathan he ikänsä puolesta haavoittuvassa asemassa ja ehkä kykenemättömiä hakemaan turvaa ja suojaa omasta kotimaastaan. Sitä ei tiedä, olisiko valitus vaikuttanut oleskeluluvan myöntämisperusteisiin millään tavalla vai ei. Mutta mielestäni tätä kannattaa jatkossa tulevien alaikäisten kohdalla miettiä, kannattaako heidän asioitaan ajavan edustajan valittaa päätöksestä, jos se on myönnetty 52 §:n perusteella.

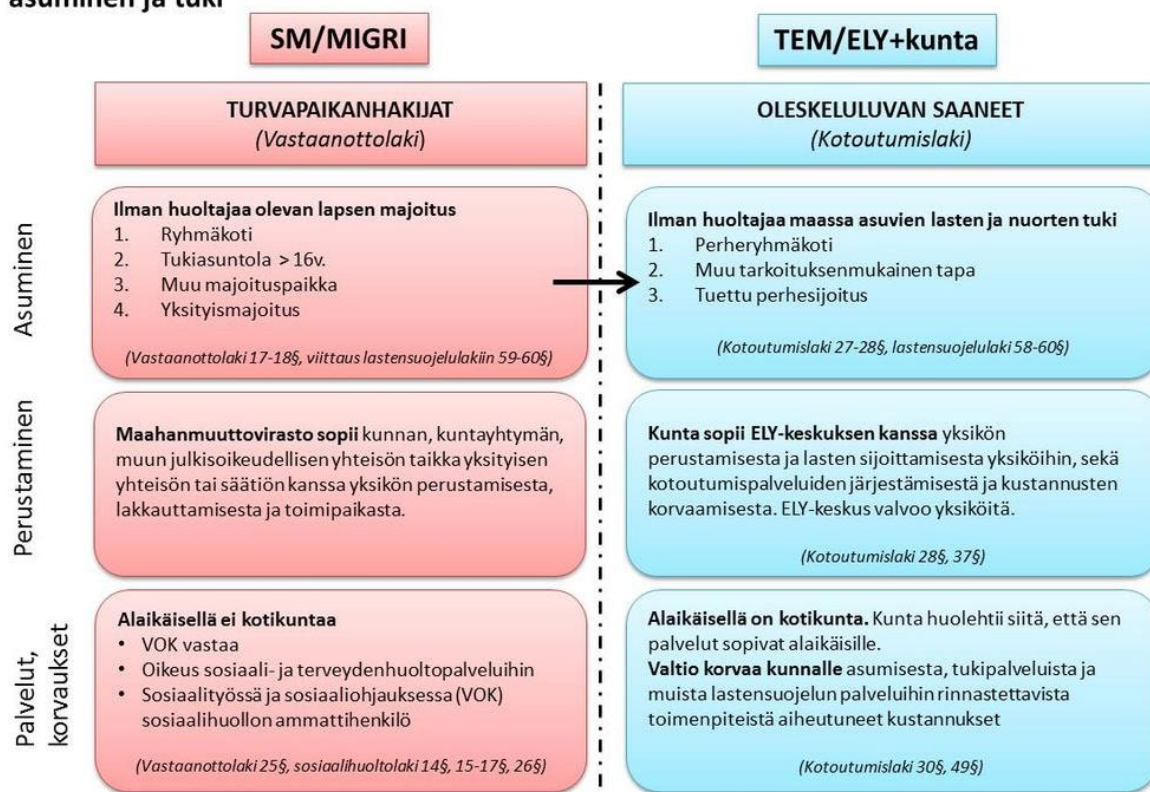
Nuoren tullessa Suomeen on hänelle esitettävä vastaanottopaikassa hänen asioitaan ajava edustaja, joka on mukana jo turvapaikkakuulustelussa sekä sen jälkeen hänen etuaan ajamassa, kunnes nuori täyttää 18 vuotta (ks. tarkemmin luku 3.2 tässä opinnäytetyössä). Työvuosieni aikana on tullut esille, että nuoret ovat suomen kielen opittuaan osanneet useinkin sanoittaa eri tilanteissa tulkin olleen huono, joten turvapaikanhakuvaiheeseen kätkeytyy tällainenkin haaste: kuinka varmistaa kielitaidottomalta lapselta/nuorelta tulkin pätevyys?

Vuonna 2015 tulleiden joukossa henkisesti raskaana on koettu myös ns. pätkäluvat, eli oleskelulupa on tullut vain vuodeksi kerrallaan. Nämä ovat puhuttaneet eri tilanteissa niin kollegoiden kesken, kuin nuorten itsensä kanssa keskustellessa. Koska oleskelulupapäätöstä saattoi joutua odottamaan helposti puolikin vuotta, tarkoitti tämä käytännössä sitä, että jatkoa tälle oleskeluluvulle piti lähteä hakemaan melkein

heti päätöksen tultua. Jatkuva epävarmuus omasta jatkosta vaikuttaa totta kai nuoren psyykkiseen hyvinvointiin.

Alla olevasta kuvasta näemme Anna Bruunin vuonna 2017 tekemän kaavion vastaanoton ja kotouttamisen välisestä työn- ja vastuunjaosta. (Kaavio löytyy TEM:n julkaisusta 18/2017.)

Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden sekä oleskeluluvan saaneiden asuminen ja tuki

Lähde: TEM

Käytännössä siis nuoren päästyä vastaanottovaiheesta kotoutumisvaiheeseen (eli saatuaan ensimmäisen oleskeluluvan), nuorelle osoitetaan kuntapaikka jostain Suomen kunnasta. Tämäkin on suuri haaste, sillä turvapaikkaprosessi on voinut kestää pitkään ja nuori ehtinyt kotiutua vastaanottokeskuksen paikkakunnalle – ja yhtäkkiä hänet saatetaan viedä vaikka toiselle puolelle Suomea, ellei vastaanottovaiheen asuinkunnassa ole kuntapaikkaa tarjota. Tämän olen työssäni oppinut: koulu vaihtuu, ystävät vaihtuvat, tutuksi tulleet ja turvalliset aikuiset jäävät toiselle paikkakunnalle.

Tästä syystä Maahanmuuttoviraston olisi syytä panostaa vastaanottovaiheessa olevien oleskelulupien nopeaan käsittelyyn, ja kotoutuminen omalle paikkakunnalle pääsisi alkamaan nopeammin. (Martiskainen & Toivonen 2019, 30.)

2.3 Paperittomuus

Toisinaan turvapaikanhakuprosessissa kuulee puhuttavan paperittomista. Mielikuvaksi monelle erheellisesti muodostuu ilman henkilöllisyyspapereita oleva henkilö – mutta käytännössä passittomuus tai henkilöasiakirjojen puute ei tee kenestäkään paperitonta. Paperittomuudesta puhutaan silloin, jos henkilö oleilee maassa ilman laillista oleskeluoikeutta, eli oleskelu ei ole virallisesti viranomaisten tiedossa tai sallimaa. Näin saattaa käydä esimerkiksi siinä tapauksessa, että henkilö on hakenut turvapaikkaa, ja sitä ei ole myönnetty ja hakija ei ole tehnyt valitusta päätöksestä. Päätöksestä voi valittaa hallinto-oikeuteen, ja hallinto-oikeus joko hylkää valituksen tai siirtää sen käsittelyn takaisin Maahanmuuttovirastolle. Mikäli hallinto-oikeus hylkää valituksen, joissain tapauksissa voi hakea valituslupaa vielä korkeimmalta hallinto-oikeudelta. Mikäli kaiken tämän jälkeen henkilö käännytetään takaisin ja päättää siitä huolimatta jäädä oleskelemaan laittomasti Suomeen, puhutaan paperittomasta henkilöstä. Kuitenkaan turvapaikanhakuprosessin ollessa meneillään, hakija ei ole paperiton. (Maahanmuuttovirasto 2020b, Suomen pakolaisapu 2020b, Paperittomat-hanke 2020.)

Alaikäisenä yksin ilman huoltajaa tulleet lapset ja nuoret ovat yleensä kuitenkin saaneet oleskeluluvan vähintäänkin ulkomaalaislain 6§ ja 52§ nojaten, heidän haavoittuvan asemansa vuoksi.

Esimerkiksi sosiologi Mervi Leppäkorpi kuvaa teoksessaan ”Asiaton oleskelu kielletty” (2011) hyvin ja kattavasti paperittomien maailmaa. Teoksessa kuvataan mm. ihmisoikeuksia, joita teoriassa paperittomillakin on – mutta käytäntö saattaa olla jotain muuta. Esille nostetaan esimerkkeinä asumisen ja työnsaannin vaikeus sekä sosiaalisen pääoman merkitys: paperittomilla siirtolaisilla ei ole Suomessa elämää ilman verkostoja. Asunnon saaminen Suomessa ilman luottotietoja saati henkilöpapereita on melkein mahdotonta, ja julkiseen terveydenhuoltoon tukeutuessa

on aina riski, että joku henkilökunnasta ilmoittaa paperittomasta henkilöstä ulkomaalaispoliisille tai Maahanmuuttovirastoon. (Leppäkorpi 2011, 92-93, 99, 105.)

Mistä paperiton henkilö sitten voi saada Suomessa apua?

Pakolaisneuvonnalla oli Paperittomat-hanke vuosina 2012-2017. Hankkeen tehtävä oli antaa oikeudellista neuvontaa paperittomille, sekä samalla hankkeessa tehtiin oikeudellista selvitystyötä, ja viestinä- vaikuttamis- ja verkostotyötä. Hankkeen päätyttyä Pakolaisneuvonnan paperittomille tarkoitettua neuvontaa tukee sote-järjestöjen avustuskeskus STEA, vuodesta 2018 alkaen. Muistan sosiaalisessa mediassa myös nähneeni Pakolaisneuvonnan varainkeruumainoksen – kuka vain voi tehdä järjestölle lahjoituksen toimintaa tukeakseen. (Pakolaisneuvonta 2020.)

3 ALAIKÄISENÄ YKSIN MAAHANTULLEEN ASEMA

3.1 Lait, asetukset ja sopimukset

Maahanmuuttoa ohjaavat monet lait, asetukset ja sopimukset. Pohjana lainsäädännölle on tietenkin ihmisoikeussopimukset, jotka määrittävät yksilön oikeuksien minimitason, jota sopimusvaltiot eivät voi kansallisessa lainsäädännössä alittaa.

Alaikäisistä puhuttaessa on tärkeä myös lapsen oikeuksien sopimus (unicef.fi, n.d.), joka täyttää tänä vuonna jo 30 vuotta.

Esimerkkeinä laeista, jotka alaikäisenä yksin maahantullutta lasta ja nuorta ohjaavat sekä turvaavat: ulkomaalaislaki (301/2004) sekä siihen tehdyt muutokset (437/2019), kotoutumislaki (1386/2010), ns. vastaanottolaki (746/2011) ja lastensuojelulaki (417/2007).

Näiden lakien turvaamana säädetään esimerkiksi ilman huoltajaa saapuneen lapsen edustajan esittämisestä, joka käyttää puhevaltaa lapsen asioissa (ks. tarkemmin luku 3.2 tässä opinnäytetyössä).

Kuitenkin näissä, kuten varmaankin monissa muissakin laeissa ja asetuksissa, olisi mielestäni parannettavan varaa. Onneksi lakimuutoksilla näitä parannuksia

aikaansaadaankin. Lapsen etua tarkastellessa yhtenä erinomaisena käytännön esimerkkinä tällaisesta lakimuutoksesta on Suomeen alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden nuorten jälkihuollon ikärajan nostaminen 21 vuodesta 25 ikävuoteen. Lastensuojelussa tämä jälkihuollon ikärajan nosto tapahtui jo 1.1.2020, ja sen ulottumattomuutta kotoutumislain alaisiin nuoriin ihmeteltiin esimerkiksi työympäristössäni. Muutos kotoutumislakiin saatiinkin heinäkuussa 2020. Hyvä niin! (Työ- ja elinkeinoministeriö 2020.)

Myös nuoren puhevaltaa käsitellään lastensuojelullisesta näkökulmasta hieman eri tavalla, kuin alaikäisenä yksin maahantulleen nuoren kohdalla. Kun hallintolaissa (434/2003) 14 §:n kohdalla, että 15 vuotta täyttänyt nuori saa käyttää puhelvaltaansa edustajansa rinnalla, niin lastensuojelulain mukaisissa asioissa puhevaltaa voikin käyttää jo 12 vuotta täyttänyt (lastensuojelulaki 21 §).

Nämä ovat vain pari käytännön esimerkkiä, mutta eroavaisuuksia yksin maahantulleen nuoren asemassa vs. lastensuojelun asemassa oleviin siis on tai on ollut. Kenttätyössä kuitenkin yksin maahantulleiden nuorten kohdalla on usein vaikea saada lastensuojelusta apua: saatetaan suoraan sanoa, ettei lastensuojelulla ole tarjota mitään sen enempää kuin vaikka perheryhmäkodilla jo on. Lakien yhtenäistämistä ja lapsen asemaa ja edun parantamista pitäisi kyllä mielestäni vakavasti tarkastella ja harkita.

Toisena positiivisena esimerkkinä lakimuutoksesta on vuoden 2019 (437/2019) muutos ulkomaalaislakiin. Aiemmin on alaikäisen nuoren perheen yhdistämisprosessi katkennut, mikäli nuori on ehtinyt täysi-ikäistyä ennen perheen oleskeluluvan ratkeamista. Vuonna 2019 tulleen muutoksen ansiosta riittää, että nuori on ollut alaikäinen prosessin alkaessa. Tämäkin on hieno asia, sillä työni kautta olen havainnut oleskelulupaprosessien yleensä olevan pitkiä ja aikaa vieviä – ja esimerkiksi nyt vuonna 2020 covid 19 -pandemian vuoksi edustustot maailmalla ovat olleet suljettuina pitkään, mikä viivyyttää prosessia entisestään.

3.2 Edustajajärjestelmä

Kun nuori tulee yksin, ilman huoltajaa Suomeen, hänet sijoitetaan turvapaikkakäsittelyyn, eli vastaanottovaiheen ajaksi yleensä ryhmäkotiin tai tukiasuntoon. Perusajatuksena on, että lasten ja nuorten turvapaikkahakemukset käsiteltäisiin nopeasti – ja oleskeluluvan tultua, eli kotoutumisvaiheen varsinaisesti alkaessa, nuori saa kuntapaikan ja sijoitetaan johonkin Suomen kuntaan, joka järjestää ELY-keskuksen tuella peruspalvelut. Alaikäisten vastaanotto toiminta on määritelty vastaanottolaissa (746/2011). (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019, Martsikainen & Toivonen 2019, 25.)

Vastaanottolain (746/2011) mukaan ilman huoltajaa maassa olevalle alaikäiselle turvapaikanhakijalle tulee määrätä edustaja. Lapsella ja alaikäisellä tarkoitetaan Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti alle 18-vuotiasta (LOS 1 art.). Se vastaanottokeskus, jossa lapsi asuu, huolehtii edustajan hakemisesta lapselle. Edustajan nimeää käräjäoikeus, ja tällä hetkellä oikeanlaisen edustajarekisterin puuttuessa, sosiaalityöntekijät joutuvat pitkälti turvautumaan omiin henkilökohtaisiin verkostoihinsa edustajien löytämiseksi (Työ- ja elinkeinoministeriö 2018, 24).

Turvapaikanhaku- eli vastaanottovaiheessa edustajan työtä ohjaa Maahanmuuttovirasto, ja kotoutumisvaiheessa – kuntapaikan saatua – Ely-keskukset Työ- ja elinkeinoministeriön alla (Työ- ja elinkeinoministerio 2018, 38).

Edustajalla on merkittävä rooli ilman huoltajaa tulleen alaikäisen oikeuksien turvaajana. Edustaja valvoo edustamansa lapsen etua ja huolehtii siitä, että lapsen ääni tulee kuulluksi häntä koskevilla asioilla eri viranomaisprosesseissa. Edustaja käyttää lapsen huoltajalle kuuluvaa puhevaltaa eli edustaa lasta hänen henkilöä koskevilla asioilla, kuten oleskeluluvan ja kotikunnan saamisessa - tai muihin palveluiden saamiseen liittyvissä asioissa, niin kauan kuin lapsi on alaikäinen ja ilman huoltajaa. Edustaja hoitaa myös lapsen varallisuutta koskevia asioita. (Partanen & Reinikainen 2019, 19.)

Vaikka edustajan nimeämisestä, kelpoisuudesta ja tehtävistä ja tehtävän lakkaamisista on säädetty laissa (esimerkiksi 746/2011, ns. vastaanottolaki, sekä 1386/2019 laki kotoutumisen edistämisestä), niin laissa ei kuitenkaan ole tehtäviä määritelty tarkasti. Työssäni olen huomannut ja kuullut, että epäselvyyksiä saattaa tulla esimerkiksi edustajan ja perheryhmäkodin ohjaajien välillä: varsinainen hoito- ja kasvatusvastuu sekä muu huolenpito kuuluu perheryhmäkodin ohjaajille, vaikkei heillä ole esimerkiksi

allekirjoitusoikeutta koulua koskevissa yksinkertaisissakaan lupapapereissa - ja tämä aiheuttaa hankaluuksia päivittäisten, arkisten asioiden hoitamisessa. Toisaalta taas edustaja saattaa koittaa ottaa suurempaa roolia hoito- ja kasvatusvastuun alueelle liittyviin asioihin kuin hänelle virkansa puolesta kuuluisi (vastaanottolain 746/2011 41 §:n mukaan edustajan tehtäviin ei kuulu lapsen päivittäinen hoito, kasvatus tai muu huolenpito), tai edustaja saattaa luoda edustettaviinsa eriarvoisen suhteen. Tämä näkyy esimerkiksi nuorten täysi-ikäistyessä, kun toiset edustajat saattavat jäädä auttamaan ja tukemaan nuorta vielä tämän täytettyä 18 vuotta, kun taas osa edustajista katoaa sinä päivänä nuorten elämästä kokonaan. Työssäni on tullut esille, että nuoret ovat kokeneet tämän luonnollisesti epätasa-arvoisena.

Haasteita siis riittää ja niistä on paljon puhuttu myös kentällä. Haasteiksi on koettu esimerkiksi edustajajärjestelmän järjestäytymättömyys – siitä olen kuullut puhuttavan itsekin, ja siitä on myös kirjoittaneen mm. Martiskainen & Toivonen 2019 (28), sekä Lundqvist ja kumppanit vuonna 2018 Työ- ja elinkeinoministeriölle tekemässään selvityksessä ”Edustajat lapsen edun takaajina”. Näissä julkaisuissa ja kuulemissani keskusteluissa puhututtaa esimerkiksi, että edustajilta ei ole vaadittu minkäänlaista pohjakoulutusta, eikä uusia edustajia ole välttämättä ehditty riittävästi perehdyttää tehtäviin (etenkin vuoden 2015 suuren tulijamäärän kohdalla, jolloin edustajan tarvitsijoita tuli Suomeen yhtäkkiä kymmenkertainen määrä), edustettavien määrä ei rajattu, edustajista ei pidetty minkäänlaista rekisteriä. Edustaja saattaa asua pitkänkin välimatkan päässä edustettavastaan, joka voi luoda hankaluuksia asioiden hoitamiseen. Riittävän koulutuksen ja pätevyysvaatimusten puuttuessa uusi edustaja ei välttämättä ole tietoinen viranomaisprosesseista tai laaja-alaisten yhteistyöverkostojen ylläpidosta. Edustajilla ei varsinaisen työnantajan puuttuessa ole mahdollista saada työnohjausta, ja työn henkinen vaativuus voi altistaa myös sijaistraumatisoitumiselle lasten ja nuorten raskaita elämäntarinoita kuullessa.

Lundqvistin ja kumppaneiden tekemässä em. selvityksessä edustajajärjestelmän kehittämiseen annetaan suosituksia edellä mainittuihin asioihin. Koordinoivan tahon puutteen takia edustajien toimintatavat ovat eriytyneet erilaisiksi alueelliseksi käytännöiksi, mikä aiheuttaa osaltaan sekaannusta. Järjestelmä tarvitsisi yhden yhteisen tahon, joka koordinoi ja valvoo edustajien toimintaa. Tämä taho voisi esimerkiksi järjestää koulutuksia ja velvoittaa tietyin väliajoin kaikkia edustajia niihin osallistumaan ja pitämään ajantasalla työssä tarvittavat tiedot. Taho voisi myös

mahdollistaa edustajien vertaistuen muita kanavia, kuin sosiaalisen median kautta, sekä järjestää säännöllistä työhönohjausta. Lisäksi lasten ja nuorten oma ääni olisi hyvä saada kuuluviin, onko edustajuus toiminut hyvin ja odotetulla tavalla, ja kyseinen taho voisi sitä tutkia laadullisin menetelmin (haastattelemalla lapsia/nuoria).

Tässä luvussa mainitut haasteet voivat olla esteenä lapsen edun toteutumiselle, jos lapsi jää prosessissa sellaisten aikuisten huolehdittavaksi, joilla ei ole valmiuksia turvata lapsen oikeuksia. Pahimmillaan esimerkiksi liian kiireellinen rekrytointi voi näkyä sopimattoman edustajan valikoitumisella tehtävään, jolloin turvapaikkaprosessi ja sitä myötä kotoutumisen alkaminen on saattanut viivästyä. Myös perheen yhdistämisen prosessin alulle laittaminen on saattanut myöhästyä, tai lapsi voi kokea yleistä turvattomuutta, ovatko hänen asiansa oikeasti hoidossa. Joten niin edustajien työssäjaksamisen kuin lasten edun turvaamisen vuoksikin on hyvä, että selvitys tehtiin.

Ehkä tämä toimivuusselvitys oli alku, sillä vuoden 2019 lopulla käynnistyi Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen hallinnoima Osaava edusta -hanke. Hankkeessa on tarkoitus parantaa edustajien osaamista ja heidän saamaansa tukea, sekä lanseerata verkkokoulutus, sekä sitä täydentävä lähikoulutusmalli. Itsekin oli mukana hankkeeseen liittyvässä työpajassa tammikuussa 2020 Helsingissä. Vielä tätä opinnäytetyötä tehdessäni en löytänyt tietoa, että verkkokoulutus olisi valmiina käyttöön, ja hankeajakaakin on jäljellä vielä 30.11.2020 saakka. Mutta tulossa siis on, ja sehän on hienoa. (Osaava edustaja 2020)

3.3 Perheen yhdistäminen

Yleismaailmallisessa ihmisoikeuksien julistuksessa, artiklan 16 kohdassa 3 sanotaan:

”Perhe on yhteiskunnan luonnollinen ja perustuva ydinosa ja sillä on oikeus yhteiskunnan ja valtion suojaan.”

Suomessa perheellä tarkoitetaan tavallisesti ydinperhettä, johon kuuluvat vanhemmat ja heidän lapsensa se on määritelty ulkomaalaislain 301/2004 37 §:ssä. Tämä perhekuva vaikuttaa perheen yhdistämisiin liittyvään lainsäädäntöön ja sitä kautta päätöksenteon prosesseihin. Kannattaa myös muistaa, että Suomessa perhekäsitys on

monia muita maita suppeampi, ja se voi aiheuttaa paljon yhteentörmäyksiä tai väärinkäsityksiä asian tiimoilta. Suomessa perheenyhdistämisestä päättää Maahanmuuttovirasto, kuten kaikista muistakin oleskeluluvista, ja se ohjaa myös prosessin kulkua.

Perheenyhdistäminen tarkoittaa sitä, että Suomessa asuva henkilö hakee oleskelulupaa yhdelle tai useammalle perheenjäsenelleen. Häntä nimitetään prosessissa perheenkokoajaksi, ja oleskeluluvan hakevien perheenjäsenten on tarkoitus tämän perheenkokoajan kanssa viettää tulevaisuudessa perhe-elämää Suomessa. Jotta prosessi voidaan aloittaa, perheenkokoajalla täytyy olla oma oleskelulupa Suomeen. (Fingerroos ym. 2016, 66.)

Käytännön työssäni olen oppinut, että perheenyhdistäminen vaatii myös paljon rahaa: jos perheellä ei sitä ole, millä perheenkokoaja (Suomessa asuva lapsi) sen kustantaa? Valtio ei anna tähän tukea. Esimerkkinä perheenyhdistäminen, jos kyseessä on Afganistanissa asuva perhe: ensin perheenjäsenet hankkivat virallisen henkilöllisyystodistuksen, tazkeran. Tämän jälkeen he voivat anoa Afganistanin itselleen passia. Sen jälkeen pitäisi päästä lähimpään edustustoon jättämään hakemus ja tunnistautumaan – tässä tapauksessa yleensä lähdetään siis Intiaan, New Delhiin – sillä ulkomaalaislakiin tehdyt muutokset eivät anna enää perheenkokoajan jättää hakemusta Suomessa. Matka sinne on pitkä ja usein vaarallinen, ja edellyttää viisumeita ja lentolippujen hankintaa. Suurlähetystöllä saattaa haastatteluissa joutua käymään useammankin kerran, lisäksi mahdolliset iänmääritys- ja DNA-testit. Vasta kaiken tämän jälkeen perhe (hyvällä onnella) pääsee hankkimaan lentoliput Suomeen. Koko projekti on ajallisesti pitkä ja raskas, sekä vaatii tuhansia euroja. Asiakirjan hankkimiskulut, lentoliput, majoituskustannukset Intiassa, tulkin palkkiot... On siis valitettavan ymmärrettävää, ettei kaikilla perheillä ole tähän edes mahdollisuutta.

Suomessa esimerkiksi Punainen Risti (SPR), Suomen Pakolaisapu sekä Pakolaisneuvonta ovat viime vuosina tuoneet esille, että perheenyhdistäminen on vaikeutunut Suomessa merkittävästi. Syynä pidetään yksiselitteisesti ulkomaalaislain muutoksia, erityisesti sitä, että perheenkokoaja ei voi enää jättää hakemusta Suomesta käsin. Lakimuutos on monelle ollut kohtuuton, esimerkiksi edellisessä kappaleessa mainittujen taloudellisen näkökohtien vuoksi. (Fingerroos ym. 2016, 82-83.)

Kuten tästä kaikesta voi päätellä, myös tämän asian pohtiminen ja läpikäyminen on Suomessa olevalle yksintulleelle lapselle varmasti psyykkisesti raskasta ja väsyttävää. Se voi näkyä esimerkiksi erilaisina uniongelmina ja yleiskunnon heikkenemisenä: epätietoisuus siitä, näkeekö perhettä enää koskaan tai onko perhe turvassa. Näihin pelkoihin ja yksinäisyyden tunteeseen lisätynä vielä oman oleskeluluvan jatkon odottaminen, niin psyykkinen kuorma kantaa on hyvin raskas. Huomionarvoista Tampereen yliopiston dosentti ja akatemiaturkija Kuusisto-Arposen mukaan pitäisi myös olla, että yksinäisyyden on arvioitu monen asiantuntijan toimesta lisäävän radikalisoitumisen riskiä. (emt., 90-92., Partanen & Reinikainen 2019, 46.)

Lapsen kannalta kielteisiä päätöksiäkin on Maahanmuuttovirastolta ehditty jo perustelevaan. Esimerkkinä Maahanmuuttoviraston tulosalueen johtajan, Pauliina Helmisen vastine Helsingin Sanomissa edellä mainittuun, jossa hän toteaa, ettei Maahanmuuttovirastolla ole kategorisia linjauksia lasten perheenyhdistämisissä. Jokainen hakemus käsitellään yksilöllisesti kokonaisharkintaa käyttäen. Esimerkiksi se, ovatko oleskelulupaa hakeneet huoltajat todellisuudessa asuneet Suomessa nyt olevan lapsen kanssa, on keskeinen luvan myöntämisen edellytys. Jos haastatteluissa käy ilmi, ettei yhteistä perhe-elämää ole vietetty, lupia ei myönnetä. Pelkkä biologinen side ei riitä. Myös lapsen lähettämistä Suomeen vain saadakseen oleskelulupa myös vanhemmille, on joskus katsottu perusteena tehdä kielteisiä päätöksiä – voidaan katsoa, että huoltajat ovat hylänneet lapsen maahantulosäädösten kiertämiseksi ajattelematta lapsen etua. (Fingerroos ym.2016, 91-94.)

Jotta lapsen etu toteutuisi, tämä edellyttää edustajilta suurta osaamista asian kanssa toimimiseksi. Edustajat ovat Suomessa ne henkilöt, jotka tätä asiaa lähtevät edustettavan kanssa läpi viemään, vaikka ulkomailla asuva perheenjäsen/-jäsenet ovatkin prosessin vireillepanijoita. Mikäli edustajalla ei ole asiasta riittävää tietoa tai osaamista, voi perheenyhdistäminen joskus olla jo myöhäistä, lapsen tullessa täysi-ikäiseksi. Jos perheenyhdistämisprosessi saadaan alkuun ennen 18-vuotispäivää, se voidaan myös viedä loppuun asti. Mutta 18-vuotispäivän jälkeen prosessia ei voi enää aloittaa, sillä nuoren perheenjäseniksi ei enää tuolloin katsota vanhempia tai sisaruksia. Täysi-ikäisen perheenjäseniä ovat vain oma aviopuoliso, sekä alaikäiset lapset (Ulkomaalaislaki 301/2004, §37).

Itsenäistymässä olevan nuoren kanssa perheenyhdistämisestä puhuttaessa minusta on tärkeää puhua asiasta faktatiedoilla: nuorelle ei voi antaa lupauksia perheenyhdistämisen onnistumisesta, vaan kerrottava, mitä asioita se vaatii. Siinä missä edustajien (ja sosiaalityöntekijöiden) rooli korostuu tässä faktojen kerronnassa, perheryhmäkodeissa asuvien nuorten kohdalla ohjaajien rooli korostuu arjen tukemisessa. Prosessin ollessa pitkä ja raskas, nuori tarvitsee yksinäisyyden tueksi keskusteluseuraa ja tekemistä, sekä tukea arjen toimintoihin.

Eri koulutus- ja verkostoitumistilanteissa, sekä kollegoiden kanssa keskustellessa, olen kuullut puhuttavan, kuinka valitettavan yleistä on ollut, että perheryhmäkodeilla on ehkä jopa varottu ottamasta perheitä lasten ja nuorten kanssa puheeksi. Onneksi tämä kulttuuri on kääntymässä ja perheistä keskustellaan. Se on lapselle tärkeää, ja vaikka ikävä on kova, nuori saa puhuessaan käsitellä myös yksinäisyyden tunteitaan.

4 TUTKIMUKSEN TULOKSET JA TYÖN KEHITTÄMINEN

4.1. Tutkimuksen tulokset

Perheryhmäkodissa ohjaajilla on nuorten hoito- ja kasvatusvastuu. Ohjaajat auttavat nuorta kaikin tavoin niin arjen asioissa, opinnoissa ja elämänhallinnassa kuin virastoasioinnissakin, ja lisäksi tukena virastoasioinneilla on edustaja. Ohjaustyön tarkoitus on toisaalta tuoda nuorelle turvallinen ja vakaa kasvuympäristö, mutta myös samalla vahvistaa nuoren elämäntaitoja itsenäistymistä ajatellen.

Fyysistä kuntoa ylläpitää terveellinen ruokavalio, lepo ja liikunta. Tärkeä onkin ruoan ja levon varmistamisen lisäksi etsiä nuorelle jokin harrastus. Se auttaa nuorta jaksamaan ja saa nuoren integroitumaan paremmin suomalaiseen yhteiskuntaan, sillä harrastuksista löytyy usein uusia ystäviä. Näin ollen fyysisen kunnan lisäksi harrastus tukee sosiaalisia suhteita ja sitä kautta psyykkistä jaksamista.

Liikuntalajeista suosittuina lajeina on ollut esimerkiksi kuntosalilla käynti sekä jalkapallo/futsal ja lentopallo. Ohjaajien tuki on näkynyt urheiluseuran tai -paikan löytämisessä ja sinne liittymisessä. Nuoren itsenäistyttyä onkin tärkeää auttaa nuorta selvittämään, onko tarvittavat lisenssit kunnossa ja maksuihin rahaa. On myös hyvä

nuoren kanssa kartoittaa, onko joku harrastus taloudellisesti järkevä, vai löytyisikö samanlainen ratkaisu halvemmalla muualta – kuten kuntosalijäsenyydet.

Tässä opinnäytetyössä kaikki informantit olivat sukupuoleltaan poikia, joten tyttöjen harrastustoiminnasta kerättyä tietoa ei ole.

Myös haastatteluissa harrastuksiin saatava tuen tarve tuli ilmi:

”Eli enemmän tukea harrastuksessa, liikuntamisessa olisi aika hyvä.” H3

Ohjaajien tuen lisäksi nuoret kaipaavat enemmän taloudellista tukea harrastamiseen, sillä useimmat urheiluseurojen jäsenmaksut ovat melko kalliita ja nuori joutuukin valitsemaan itselleen sen yhden tärkeimmän harrastuksen, jota jatkaa - ja monesti jättämään jonkin haluamansa harrastuksen vastaavasti pois.

Psyykkisen voimien tukemisessa ohjaajien läsnäolo ja nuoren tuntemus korostuvat. Ohjaajat ovat arjessa ne henkilöt, jotka usein ensimmäisinä huomaavat muutoksen nuoren olossa – ja osaavat sanoittaa tämän nuorelle, sekä etsiä tarvittavaa apua (keskusteluapu, lääkärikäynnit ja lääkehoito) ja ottaa nuoren itsensä kanssa asian muutoinkin puheeksi. Yksinäisyyden tunne on suuri syy psyykkiseen huonovointisuuteen, traumojen ja perheestä erossaolon ohella.

Kuten psykologi Antti Klemetilä puhuu THL:n Paloma-hankkeen koulutusvideolla (Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos 2019); jo toisen ihmisen silmiin katsominen vahvistaa sosiaalisen yhteenkuuluvuuden tunnetta, joka taas on yksi tärkeä osatekijä stressin vähentämiseen. Kuuluvuuden tunne johonkin ryhmään, yhteisöön ja yhteiskuntaan rauhoittaa ihmistä. Rutiinit ja toistot tuovat turvaa ja pysyvyyttä, joten säännöllinen päivärytmi ja tutut aikuiset ovat myös rauhoittavia ja stressiä vähentäviä asioita nuoren elämässä.

On myös muistettava turvattomuuden aiheuttavan stressiä. Ja stressi taas tarttuu helposti, esimerkiksi asuttaessa tiiviissä yhteisössä, kuten huonekavereina tai perheenä. Esimerkiksi perheryhmäkodilla asuessa nuoret aistivat niin kavereiden kuin aikuistenkin stressin (esimerkiksi työyhteisön erimielisyydet) ja se saattaa usein heijastua nuorten oloon. Stressi näkyy erilaisina oireina, kuten ärtymyksenä, levottomuutena, masentuneisuutena, sekä muisti- ja keskittymisvaikeuksina ja

uniongelmina. On siis selvää, että stressi on haitallista ihmisen psyykkeelle ja sitä kautta myös nuorten itsenäistymisen kokemukselle.

Usein yksin maahantulleella nuorella on traumaattinen tausta. Jo pelkästään ero perheestä ja pitkä, vaarallinen matka, aiheuttavat jonkinasteisen trauman. Useimmiten nuoren on kuitenkin syystä tai toisesta vaikea asioista puhua ohjaajille, jolloin psykiatrisen hoitokontaktin järjestäminen olisikin tärkeää. Toisinaan nuori kuitenkin kieltäytyy puhumasta myös hoidontarjoajalle, ja tällöin vointia on vain tarkoin seurattava, sekä tuettava mahdollisen lääkehoidon toteuttamisessa. Ohjaajan olisikin yritettävä luoda nuoreen luottamuksellinen suhde, jotta sopivan hetken tullen nuorella olisi elämässään joku, jonka kanssa keskustella. Suhdetta pyritään rakentamaan muun muassa kahdenkeskisillä omaohjaajatapaamisilla.

Suurena haasteena näiden luottamuksellisten suhteiden luomisessa on ohjaajien vaihtuvuus. Työsuhteet ovat yleensä aina määräaikaisia, ja ohjaajat siirtyvätkin tilaisuuden tullen vakituisiin töihin muualle. Eräänkin kerran ohjaajan ilmoittaessa omaohjattavalle nuorelleen, että hän ei enää jatka ohjaajana, nuori totesikin:

”Ei tämä ole uutta, minulla on ohjaajat vaihtuneet jo monesti. Suomeen tultua minulla on ollut jo monta ohjaajaa.” (Koulutuksessa 2020, yleisessä keskustelussa esille tullutta.)

Tämä on valitettava tosiasia, ja johtuu hyvin pitkälti siitä, ettei ohjaajien työsuhteita voi vakinaistaa nuorten lyhyiden oleskelulupien vuoksi: työnantajalla ei ole varmuutta tulevasta resurssitarpeesta.

Ja kuten edelläkin tässä opinnäyteutyössä on mainittu; oleskeluluvat ovat myös yksi suuri psyykkistä kuormaa aiheuttava asia nuoren elämässä sen luoman moninaisen epävarmuuden vuoksi.

Esimerkkinä tilanne: Ensimmäistä oleskelulupaa on voinut joutua odottamaan jopa yli vuoden, jonka jälkeen lupa on tullut vuodeksi. Tämän vuoden loppupuolella nuori aloittaa jatkoluvan hakemisen. Jatkolupaa saattoi joutua odottamaan helposti puolikin vuotta – ja taas nuori sai vain yhden vuoden luvan. Tämä tarkoitti sitä, että siitäkin

vuoden oleskeluluvasta oli jo puoli vuotta ehtinyt kulua hakemusta käsiteltäessä. Nuori sai siis ”hengähtää” vain pari kuukautta jatkoluvan tultua, kunnes joutui jälleen aloittamaan uuden jatkoluvan hakuprosessin.

Tämän prosessin ajattelemisenkin tuntuu jo raskaalta - joten voi vain kuvitella, miten tämä vaikuttaa nuoren mielialaan luoden epävarmuutta ja ahdistusta.

Aiemmin, vuonna 2017, Pakolaisneuvonnan vastaavan lakimiehen Hanna Laarin mukaan suurin muutos on ollut se, että aiemmin neljäksi vuodeksi annettu ensimmäinen jatkolupa alettiin myöntämään lyhyenä, eli 1-2 vuoden mittaisena, Maahanmuuttoviranomaisten kiristyneiden käytänteiden vuoksi (Kangasvieri 2019). Maahanmuuttovirasto on kuitenkin myöntänyt sekaannukset ohjeiden tulkinnassa, ja sen tulosalueen johtajan Olli Koskipirtin mukaan Maahanmuuttovirasto on jo oma-aloitteisesti korjannut näitä päätöksiä ja ohjeistusta on syksyllä 2019 alettu tarkentamaan.

Psyykkistä kuormaa on nuorilla siis valtavasti: yksinäisyyden kokemukset, traumatausta, oleskeluluvat ja pelko perheen tilanteesta kotimaassa ovat näistä suurimpina tekijöinä.

Kohtaamisissa olisikin siis hyvä keskittää huomiota myös myönteiseen tunnistamiseen (Hautakoski & Koskela 2019). Käytännössä huomiota kiinnitetään siis niihin asioihin, jotka nuorelta onnistuvat ja näin vahvistetaan tavoitteellisesti nuoren kykyä toimia itsenäisesti ja omien asioidensa hyväksi.

Perheryhmäkodin ohjaajien näkökulmasta nuoren psyykinen kunto ja jaksaminen herättää usein huolta - mutta myös se, että itsenäistyttyään nuoret tarvitsevat yleensä suurimman tuen ja ohjauksen talousasioiden hoitoon sekä virastoasiointiin. Useimmat viralliset paperit ovat jo monen kantasuomalaisen aikuisenkin mielestä vaikeita täyttää – puhumattakaan juuri 18 vuotta täyttäneestä maahanmuuttajanuoresta.

”En mä kaivannut tukea paljon, koska saan aika hyvää neuvoa tai palvelua, mutta ne Kela-asiat tarvii enemmän tukea.” H3

Kun 18-vuotiaana nuoren tulot koostuvat vielä pääsääntöisesti Kelan etuuksista, on oltava tarkkana, mihin tuki on tarkoitettu: esimerkiksi asumistuki asumiseen, perustoimeentulotuella katetaan loppuja asumiskustannuksia, ja työttömyysetuudella (työmarkkinatuki) tai opintotuella kustannetaan elämistä ylipäättään. Lisäksi nuoret ovat 25-vuotiaaseen asti oikeutettuja jälkihuollon palveluihin.

Kuntien vastuulla on tarjota kotoutumislain mukaista jälkihuoltoa, järjestämällä se itse tai ostamalla ostopalveluna muulta palveluntuottajalta. Valtio korvaa todelliset ja todennetut kustannukset kunnalle. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2019.) On valitettavaa, että kuntien palveluntarjonnassa on toisinaan isoja eroja, niin alaikäisen majoitustoiminnassa kuin jälkihuollossakin. Näihin ei ole olemassa selkeää yhtenevää linjaa, vaikkakin sama lainsäädäntö koskee kaikkia toimijoita.

Ohjaustyössä minkä tahansa asiakasryhmän kanssa kohdataan usein riittämättömyyden tunnetta. Toisinaan myös kiire voi johtaa siihen, että on vaarassa ryhtyä tekemään asiat ohjattavan puolesta, ja unohdetaan ohjaustyön perimmäinen tarkoitus: ohjata ja opettaa asiakas (tässä tapauksessa alaikäinen maahanmuuttajanuori) hallitsemaan asiat itsenäisesti.

Eräs haastateltavista asioista kiteytti tärkeän asian hyvin:

”Minun mielestä sellainen tuki olisi kiva maahanmuuttajalle, että olisi opettava. Tarkoitan, ei olisi vaan hänen asian hoitaminen puolestaan vaan opettaisi heille miten jatkossa tehdään. Eli olisi ihan niin kuin opettaja.” H2

Koulumaailmassa varsinkin kielen osaaminen, rasismi, erilaisuuden kokemukset sekä perhesuhteet muovaavat nuorten käsityksiä omista vaihtoehtoistaan ja mahdollisuuksistaan tulevaisuudessa. Nuori haluaisi ehkä olla lähihoitaja tai rakennusmies, mutta perhe odottaa hänestä lääkäriä tai lakimiestä: perheen tavoitteet, toiveet ja vaatimukset eivät siis välttämättä kohtaa nuoren omien ammatillisten haaveiden kanssa. Kielitaito luonnollisesti myös lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta ympäröiviin ihmisiin ja yhteiskuntaan. Se lisää nuorelle itseluottamusta ja uskoa

itseensä ja omillaan pärjäämiseen ja näin ollen vähentää myös syrjäytymisen riskiä. Parhaimmillaan nuori osaa nostaa kielitaitonsa sekä opiskellessa että myöhemmin työmarkkinoilla vahvuudekseen ja erottua näin työelämässä erityistaidoillaan. (Jahnukainen & Kalalahti & Kivirauma 2019, 247-248.)

Omat haasteensa opiskeluun tuo myös mahdolliset oppimisvaikeudet, jotka saatetaan helposti ja pitkän aikaa sekoittaa nuoren kielellisiin pulmiin, koska opiskelu ei tapahdu nuoren omalla äidinkielellä. Nuoren ympärillä olevien aikuisten tulisikin siis herkillä silmällä tarkastella vierellä nuoren opintojen sujuvuutta, ja tarvittaessa yhdessä TE-toimiston ja koulutuksen järjestäjän kanssa ohjata nuori esimerkiksi neuropsykologisiin testeihin ja toimintakyvyn arviointeihin. Näin nuori saisi nopeasti apua, jos taustalla onkin kielimuurin sijaan oppimisvaikeus.

Edustajajärjestelmän haasteista puhuttiin luvussa 3.2. Mahdollinen edustajan kokemattomuus ja osaamattomuus näkyy myös erään haastateltavan nuoren kommentissa:

”Ja myös enemmän tukea Migri-asioissa, koska jotkut haluavat tuoda oman perheensä kotimaasta. Sitä (siihen) ne tarvitsevat enemmän tukea.” H3

Nuoren oikeuksien ja oikeusturvan toteutuminen jää vahvasti edustajan ja sosiaalityöntekijän vastuulle, joten heidän ammattitaitonsa on erittäin tärkeää. Nuori ei itse tiedä eikä kykene ottamaan selvää asioista, joihin hänellä olisi oikeus. Esimerkiksi perheenyhdistäminen tai liian lyhyistä jatkolupapäätöksistä valittaminen on näin ollen heidän vastuullaan. Ja mikäli edustaja ja sosiaalityöntekijä eivät ole tehtäviensä tasalla, voi esimerkiksi perheenyhdistäminen myöhemmin olla jo mahdotonta. Tämä kaikki myös vaikuttavat luonnollisesti nuoren psyykkiseen vointiin.

4.2. Kuinka tukea nuorta itsenäistymisessä?

Kohtaamiset

Katsotaan silmiin, ollaan aidosti läsnä ja kiinnostutaan nuoren kuulumisista ja voinnista. Pysähdytään oikeasti kuulemaan nuorta; myös sitä äänetöntä viestintää, mitä nuori ei ehkä pysty, voi tai halua sanoittaa. Mitä enemmän aikaa nuoren kanssa viettää, sitä paremmin häntä oppii tuntemaan ja näitä sanoittamattomia asioitakin hänessä havainnoimaan. Yhdessä vietetty aika vahvistaa nuoren luottamusta aikuiseen ja toivottavasti jonain päivänä voi olla avaintekijänä esimerkiksi menneisyyden läpikäynnissä. On myös tärkeä huomioida, että ihmisten välisessä työssä aidon välittämisen ja kiinnostuksen aistii toisesta – ja tätä ovat myös nuoret sanoittaneet ääneen. Kysyykö ohjaaja vain siksi, että se kuuluu hänen työhönsä – vai siksi, että häntä oikeasti kiinnostaa nuoren asiat?

”Ohjaajilla ei ollut meille aikaa. Kerran, kun mä tarvitsin pyyhettä, ohjaaja sanoi että pitää odottaa kun hän syö ensin. Miksi mä odotan, kun mun piti päästä suihkuun? Ja häneltä olisi mennyt vain vähän aikaa antaa pyyhe.” H1

Ammattimaisen henkilökunnan rekrytointi on siis merkittävässä osassa nuorten kanssa toimiessa. On myös muistettava, että nuorten ammatillinen tunnistaminen ei merkitse ainoastaan, että hän on tuttu tai hänet tunnetaan, vaan että hänet myös aktiivisesti huomataan (Hautakoski ja Koskela 2019). Ja tämä ei onnistu ilman aitoa tutustumista ja halua työskennellä ihmislähtöisessä työssä.

Yhteistyö edustajan kanssa

Ulkopuolisen tahon järjestämä yhteinen koulutus- ja keskustelutilaisuus perheryhmäkodin työntekijöille sekä edustajille, jossa määriteltäisiin selvemmin ohjaajan ja edustajan yhteistyön raamit. Mikä työ ja vastuu on ohjaajilla – ja mikä työ ja vastuu edustajilla. Näin välttyttäisiin mahdollisilta ristiriidoilta, kun työnkuvat saataisiin selvemmiksi, ja molemmat puolet pääsisivät esittämään näkemyksensä yhteistyön toimivuudesta.

Osaamaton edustaja voi aiheuttaa perheryhmäkodin ohjaajille lisätyötä, jos häntä täytyy neuvoa tai muistuttaa lapseen/nuoreen liittyvissä asioissa ja niiden hoidossa. Edustajajärjestelmän toiminnan kehittämiseksi on onneksi saatu kehitettyä ELY-keskuksessa uusi koulutus, joka lanseerataan lokakuussa 2020 – ja siitä on tulossa lisätietoa myöhemmin mm. kotouttaminen.fi -verkkosivuille.

Ohjaustyö ja omaohjaajuus

Kun nuori tarvitsee ohjausta ja tukea, osallistetaan nuori alusta alkaen tekemään itse. Ei lähdetä tekemään puolesta. Varmistetaan arjen taitojen, kuten ruoanlaitto ja siivous, sujuminen, sekä tarvittaessa otetaan nuori vierelle esimerkiksi valmistamaan ruokaa. Jos tämä olisi perheryhmäkodin/tukiasumisyksikön käytäntö alusta alkaen kaikkien nuorien kohdalla, nuori olisi helpompi velvoittaa toimintaan mukaan.

Omaohjaajatyöskentelyn kehittäminen, jossa apuna voisi olla esimerkiksi Umbrella-kansio (Timonen-Kallio 2010). Umbrella on lastenkodissa työskentelevien työntekijöiden kehittämä ammatillinen menetelmä, joka sisältää lastenkodin omaohjaajatyön keskeiset tavoitteet ja työtehtävät. Kaikilta osin työkirja ei välttämättä sovellu alaikäisenä yksin tulleiden kanssa työskentelyyn, mutta ainakin osittain. Työkirja antaa esimerkiksi mahdollisuuksia sellaisille keskusteluille nuoren kanssa, joita ei ilman työkirjaa ehkä syntyisi koskaan.

”Ohjaajien pitäisi olla sellaisia, jotka toimii ihmisten kanssa hyvin. On ystävällinen ja rehellinen.” H1

Sosiaalisten verkostojen vahvistaminen

Nuoren elämästä poistuvat itsenäistymisen jälkeen tutut ja turvalliset aikuiset, jotka jäävät perheryhmäkodille tai tukiasumisyksikköön nuoren muuttaessa omaan kotiin. Toisinaan käy onni, ja perheryhmäkoti jatkaa vielä fyysisesti toimintaa ja siellä voi mennä käymään. Aina ei kuitenkaan näin ole, joten nuoren sosiaalista verkostoa olisikin syytä vahvistaa jo ennen omaan kotiin muuttoa. Ohjaajat voisivat auttaa nuorta löytämään itselleen kummin (esim. SPR vastaa tällaisesta kummitoiminnasta) tai tukihenkilön, sekä vahvistaa heidän välistään suhdetta antamalla tukensa

tapaamisiin. Työssäni olen kummeilta kuullut, että heidän on alussa vaikea saada nuorta sitoutumaan ja tapaamaan heitä, joten ohjaajan vahva tuki ja ohjaus voisi tässä kohtaa olla hyväksi. Kummi tuntuu aluksi vieraalta, joten voisiko omaohjaaja lähteä esimerkiksi mukaan alun yhteisiin tapaamisiin?

Lisäksi nuorten ystävyysuhteita sekä suhteita suomalaisnuoriin olisi tuettava. Keinoja ystävien löytämiseen on ensimmäisenä koulu- ja opiskelupaikat, mutta myös nuoren ohjaaminen harrastustoiminnan pariin ja esimerkiksi nuorisotilalla käyntiin. Ohjaajat voisivat olla yhteydessä paikalliseen nuorisotilaan ja tarvittaessa ideoida jopa yhdessä toimintaa, joka rakentaisi siltaa maahanmuuttajanuorten ja kantasuomalaisnuorten välillä.

Harrastustoiminta

Nuoren ohjaaminen ja motivoiminen mieleisen harrastuksen löytämiseen ja ylläpitämiseen. Harrastus tukee edellä mainittuja sosiaalisten verkostojen syntyä, mutta myös nuoren psyykkistä ja fyysistä jaksamista. Nuoren on kuitenkin vaikea lähteä etsimään harrastuspaikkaa itsenäisesti, eikä hänellä välttämättä ole edes käsitystä harrastusten laajasta mahdollisuudesta ja niihin saatavasta taloudellisesta tuesta.

Nuoren sanoittaessa, että kaipasi enemmän tukea harrastukseen, esitettiin jatkokysymyksenä ”harrastuksen löytämiseen vai rahalliseen tukeen”. Nuori vastasi:

”Joo molemmat, mutta rahallista tukea enemmän.”H3

Perheryhmäkodin ja jälkihuollon yhdistyminen

Tämä loisi paljon mahdollisuuksia ja myös turvaa nuorelle. Samat aikuiset, samassa paikassa, voisivat olla tukena myös jälkihuollon alettua. Yksi nivelvaihe nuoren elämässä olisi helpompi, kun tutut ja turvalliset aikuiset jatkaisivat ohjaustyötä myös jälkihuollon puolella. Parhaimmassa tapauksessa perheryhmäkoti säilyisi samalla fyysisesti samassa paikassa. Paikkana, jonne nuori voi palata käymään kuin tulisi

kotiinsa – ja jossa tietää turvallisia aikuisia olevan paikalla ympäri vuorokauden, jos esimerkiksi jonkinlainen kriisitilanne olisi.

Psykososiaalinen tuki

Omaohjaajahetkien lisääminen ja keskusteluissa tunteiden nimeäminen, sekä nuoren voimauttaminen ja rohkaiseminen. Moni nuori kokee vaikeaksi esimerkiksi tapaamiskäynnit psykiatrian poliklinikalla, joten varsinkin tällöin ohjaajan antama tuki tulee erittäin tärkeäksi. Hienoa olisi myös se, että jokaiseen yksikköön saataisiin rekrytoitua esimerkiksi psykiatrinen sairaanhoitaja tai muu mielenterveystyön asiantuntija tekemään ohjaajan arkityötä, jolloin osalle nuorista keskusteluavun vastaanottaminen voi olla helpompaa kuin tuntemattomalle ihmiselle puhuminen poliklinikalla. Lisäksi työntekijöiden lisäkoulutus ja esimerkiksi traumatyön osaamisen lisääminen olisivat varmasti tässä työssä hyviä asioita.

Myös nuoret itse toivovat enemmän psyykkistä tukea – jos eivät itselleen, niin ainakin ystäville:

*”(--)*Koska nyt mä tunnistan muutaman, että heillä on tosi paljon stressiä.” H3**

Lisäksi nuoren kanssa työskennellessä psyykkisen tuki tarkoittaa myös oman kulttuurin ja mahdollisesti oman uskon ylläpitämistä. Nuorelle on voi olla hyvin merkityksellistä esimerkiksi oman kulttuurin juhlapyhien viettäminen ja niiden huomioiminen.

Asumisharjoittelu

Nuori voi asua perheryhmäkodilla 18-vuotiaaksi asti, jolloin hänen on muutettava omaan asuntoon. Tätä nivelvaihetta helpottaisi sekä edellä mainittu perheryhmäkodin ja jälkihuollon toiminnan yhtenäistäminen nk. hybridiyksikköön (ohjaajat pysyisivät samoina), sekä asumisharjoittelu. Asumisharjoittelulla tarkoitetaan tässä yhteydessä ajanjaksoa, jolloin nuorella olisi jo oma koti – esimerkiksi kuukausi ennen 18-vuotispäivää – ja tämä asuisi suunnitellusti osan

kuukaudesta omalla asunnolla ja osan kuukaudesta perheryhmäkodilla.

Työpaikassani, Sipoon kunnalla, tällainen malli on jo otettu käyttöön ja koettu se erinomaiseksi.

Nuori ehtisi tottua ajatukseen omillaan asumisesta, ja sananmukaisesti harjoitella sitä. Tämä mahdollistaisi myös sen, että hankintojen tekemiselle ei tulisi niin kiire, vaan esimerkiksi kyseiseen asuntoon sopivia huonekaluja voi miettiä vielä asumisharjoittelun aikana tarkemmin. Huonekalujen hankinta etukäteen kun on hankalaa, sillä perheryhmäkodeilla harvoin on tilaa niitä säilyttää – ja toisaalta tulevan asunnon koko ja tilat määrittelevät, millaisia huonekaluja sinne voi hankkia.

”Nyt kun ajattelen, niin apua olisi tarvinnut enemmän, että osaisin laittaa ruokaa ja olisin osannut talon säännöt. Että milloin pitää olla hiljaa tai missä saa polttaa tupakkaa.” H6

Perusarkeen kuuluvat esimerkiksi siivoaminen, pyykinpesu ja ruoanlaitto. Osalla nuorista nämä taidot ovat jo hyvin hallinnassa – toiset tarvitsevat tukea ja muistuttelua hieman enemmän kuin toiset, mutta pääasiassa nuoret huolehtivat itsenäisesti niin pyykinpesusta kuin huoneensa siivoamisestakin. Siisteyskäsitykset kuitenkin vaihtelevat nuorten keskuudessa paljonkin ja siksi ohjaajilta saatua tukea tarvitaan.

Ruoanlaittotaidosta olen työssäni havainnoinut, että joko nuori osaa ruokaa laittaa ja tekee sitä mielellään myös isolle joukolle tarjottavaksi – tai sitten ei sitä taitoa hallitse, muttei jostain syystä ole kovin halukas sitä myöskään oppimaan. Ruokavalio voi näin ollen jäädä melko suppeaksi nuoren itsenäistyttyä, joten nuoren ruoanlaittotaitojen kehittymiseen ja siihen motivoimiseen olisi hyvä panostaa.

Ruoka on myös asia, joka on todennäköisesti saanut eniten aikaan ristiriitoja perheryhmäkodeissa monen asian summana. Ruoka on konkreettinen asia, joka herättää tunteita ja siihen on helppo purkaa turhautumista. Kulttuurisesti ruoka ja ruokailu on myös nuorille merkittävä asia - perheen yhteinen, tärkeä hetki, jolloin ollaan kaikki koolla ja nautitaan tuoreesta, vasta valmistetusta ateriasta jutellen. Erilaisesta makumaailmasta puhumattakaan. Ei siis ole ihme, että tämä ihmisen yksi elinehdoista ja perustarpeista on niin tunteita, muistoja kuin koti-ikävääkin herättävä asia.

Reilun kolmen vuoden aikana on työtä tehdessä tullut esille: ruoka ristiriitojen herättäjänä on menettänyt merkitystään. Toki osaltaan tämä vain tarkoittaa, että

erilaisiin makuihin ja ruokailutapoihin on totuttu. Mutta toisaalta voisi myös vetää johtopäätöksen, että ruoka todella on ollut vain se yksi (helppo) keino nuorelle purkaa pahaa oloa. Se on ollut yksi turvallisuudentunnetta lisäävä peruspilari, ja kun nuoret ovat alkaneet luottaa aikuisiin ja yhteiskuntaan ympärillään, ei ruoka ja ruokailu herätä enää samanlaisia tunteenpurkauksia. Turvallisuutta on alkanut välittyä muualtakin.

Talousasiat

Nuoren tavoitteellinen ja jatkuva ohjaaminen talousasioiden hoitoon. Yhdessä käytävä läpi esimerkiksi tulevan oman kodin hankinnat – mietittävä, mitä tarvitaan ja tehtävä hankintoja jo hyvissä ajoin ohjaajan tuella. Tukiasioiden läpikäynti yhdessä sosiaalityöntekijän ja tarvittaessa tulkin kanssa – mistä raha tulee, mihin se on tarkoitettu ja mitä se edellyttää.

”Joo, Kela-asiat vaikea täyttää. Ja joskus meille ei kerrottu enemmän että mitä tukea me voidaan saada. esim liikuntatuesta [sosiaalityöntekijän myöntämä ehkäisevä/täydentävä toimeentulotuki jälkihuollossa olevalle nuorelle liikuntaharrastukseen] mä kuulin ystäviltä. ei sosiaalityöntekijä kertoi.” H3

Asiointi ja ajanhallinta

Ohjataan ja opetetaan nuorelle, mistä löytyy apu eri tilanteissa – virastoasiointit, lääkärikäynnit. Opetetaan nuori varaamaan lääkäriajat itsenäisesti, käyttämään verkkopankkitunnuksia ja OmaKanta-palvelua, uusimaan resepti ja asioimaan lääkärissä/pankissa/apteekissa. Maahanmuuttoviraston verkkosivujen käyttö ja hakemusten täyttäminen – tai niihin avun pyytäminen tarvittaessa jälkihuollon puolelta. Jonkinlaiselle nuorelle sopivan kalenterin käyttöönotto, jotta nuori pysyisi itse selvillä, milloin pitää mahdollisia tukihakemuksia täyttää, tai olla yhteydessä TE-toimistoon tai Maahanmuuttovirastoon.

Myös oman opintopolun selkeyttäminen yhdessä TE-toimiston ja oppilaitosten opinto-ohjaajien kanssa on erityisen tärkeää – samoin kuin nuoren mahdollisten

oppimisvaikeuksien huomaaminen ajoissa: mikä johtuu kielellisistä ongelmista, mikä oppimisvaikeudesta.

”Jos on kielen kanssa ongelmia, tarvitsee ehkä enemmän apua.” H5

Kielitaidon vahvistaminen

Kielen opiskelu vastaanottovaiheesta alkaen. Koulun ja kurssien opettajien lisäksi myös perheryhmäkodin ohjaajilla tästä suuri vastuu arjessa. Motivoidaan ja kannustetaan nuorta kielen oppimisessa, sillä kielitaito helpottaa omien asioiden hoitamista jatkossa huomattavasti ja kielitaidolla on iso merkitys myös sosiaalisten suhteiden muodostamisessa.

Vastaanottovaiheen lyhentäminen ja kuntapaikoille sijoittaminen

Nykyisellään vastaanottovaihe saattaa kestää kohtuuttoman pitkään, jopa vuosia. Nuori luonnollisesti ehtii vastaanottoaikansa kehittää sosiaalisia suhteita, kunnes oleskeluluvan saatuaan hänet saatetaankin yhtäkkiä sijoittaa aivan toiseen kuntaan, jopa kovin kauas vastaanottoaikasta. Tämä luo turvattomuutta, joka taas aiheuttaa stressiä, ja on haitaksi itsenäistymiselle ja kotoutumiselle aiheuttaen psyykkisen voinnin huononemista. Olisikin siis hyvä, että vastaanottovaihe saataisiin huomattavasti lyhyemmäksi, ja nuorten sijoittaminen kuntaan olisi järkevästi suunniteltu

Ohjaussuhteen oikeanlainen päättäminen

Joskus tulee se hetki, että ohjaajan ja nuoren tiet erkanevat – joko perheryhmäkoti suljetaan, nuori muuttaa tai ohjaaja itse siirtyy muihin tehtäviin. Näissä tilanteissa erityisen tärkeäksi nousee ohjaussuhteen oikeanlainen päättäminen.

Tämä yhteistyön päättäminen herättää tunteita niin nuorella kuin ohjaajassa; surua, ahdistusta, huolta, jopa syyllisyyttä. Toisaalta tunteina voi olla myös positiivisia asioita, kuten helpotusta, ylpeyttä, kiitollisuutta.

Tärkeintä yhteistyösuhteen loppuvaiheessa on, että nuorella on tietoa, milloin se päättyy ja mistä hän saa jatkossa tukea. Onkin siis tärkeä ottaa yhteistyön loppuminen puheeksi hyvissä ajoin ja pitää sitä puheissa esillä. Luoda uskoa nuorelle hänen pärjäämisestään ja hyväksyä, että asioita jää kesken ja nuori lähtee maailmaan osin keskeneräisenä. (Hautakoski & Koskela 2019.)

Nuoren osallisuus ja kuulluksi tulemisen kokemus

Nuoren on tärkeä saada osallisuuden ja kuulluksi tulemisen kokemuksia. SPR:llä on vuodesta 2017 toiminut alaikäisinä yksin tulleille nuorille vaikuttajatiimi, jonka tarkoituksena on saada nuorten ääni esiin ja kuuluviin. Samanlainen toiminta myös perheryhmäkodeissa on tärkeää, ja sitä varten erilaiset nuortokokoukset ja nuorten vaikuttamisen mahdollistaminen on tärkeää. Nuorella on elämässä kovin vähän asioita, joihin voi vaikuttaa: mahdollisen perheen tilanne kotimaassa ja oleskeluluvan saaminen varmasti päällimmäisenä.

Perheryhmäkodissa siispä jo yhdessä sääntöjen muodostaminen, ruokaan vaikuttaminen tai yhteisen tekemisen keksiminen tuo nuorelle kuulluksi tulemisen kokemuksia. Tärkeää on kuulla nuoren asia ja selvittää, voiko niin toimia – ja jos ei voi, kertoa se myös nuorelle. Jos luvataan jotain, lupauksista on pidettävä kiinni.

Ammattitaitoisen henkilökunnan rekrytointi

Tällä tarkoitetaan kaikkia nuorten kanssa toimivia aikuisia. Esimerkiksi ohjaajia, sosiaalityöntekijöitä, edustajia, opettajia, tukihenkilöt. Puhuin tästä aiemmin tässä kappaleessa kohtaamisten merkityksellisyyden yhteydessä. Mutta yhtä lailla tärkeää on aikuisten ammattitaito myös teoreettisissa asioissa.

*”Alussa oli kaikki huonoa. Sosiaalit ja ohjaajat, ne ei tiennyt mitään, ne ei osannut, koska niillä ei ollut kokemuksia (--)
Jos meillä oli kysymyksiä, ne ei osannut vastata siihen oikein.” H1*

Työnantajan vastuulla on rekrytoida osaavaa henkilökuntaa – ja osaamisen puuttuessa kouluttaa työntekijöitä. Vuoden 2015 pakolaisaalto toi mukanaan uuden haasteen, johon on jo onneksi myös koulutusmaailmassa ryhdytty panostamaan enemmän – maahanmuuttajatyöpainotteisia opintoja näkyy enenevässä määrin myös opetussuunnitelmissa ja tarjolla olevissa opinnoissa.

”En tiennyt (kun muutin omaan kotiin), kuka on mun sosiaalityöntekijä ja sosiaaliohjaaja. Niillä ei ole mitään tietoa minusta, miten mulla menee. ... En mä tarvii (heitä). Mutta niiden tehtävä on, niiden pitäisi soitella ja kysyä, mikä mun vointi, mitä mä teen. Nyt ne ei tiedä.” H1

Tämäkin haaste johtuu hyvin todennäköisesti henkilökunnan suuresta vaihtuvuudesta. Nuorelle on jäänyt nivelvaiheessa epäselväksi aikuisten tehtävä ja merkitys hänen elämässään – ja osittain työntekijöiden vaihtuvuuden vuoksi nuoret saattavat olla hetkittäin tällaisessa tilanteessa, kuin kyseinen haastateltava nuori. Olisi pyrittävä siihen, että missään kohtaa nuoren elämää tällaista ei pääsisi käymään, vaan nuorta yritetään aktiivisesti kontaktoida.

”Ohjaajat yritti kaikki parhaiten meille. Ei kaikki, mutta jotkut heistä. Heillä [ohjaajilla] oli vaikeaa, koska heillä ei ollut kokemuksia.” H7

Tuentarpeen lisääntyessä olisi myös hyvä, mikäli erillisen ammatillisen tukihenkilön palkkaaminen itsenäistyneelle nuorelle olisi mahdollista.

5. YHTEENVETO

Haasteelliseksi itsenäistymisen tukemisessa käy nuorten yksilöllinen tuen tarve – mitään täysin valmista ja samanlaista tuen mallia ei voi olla, vaan tuki on annettava jokaiselle nuorelle hänen yksilöllisen tarpeensa mukaan. Toinen tarvitsee erityistä

tukea, toinen selviää vähäisemmällä tuella. Haastavaa työssä on myös nuoren mahdolliset epärealistiset kuvat omista taidoistaan tai tuentarpeestaan.

Alaikäisenä yksin maahantulleen nuoren elämä ei aina – jos koskaan – ole helppoa.

”Nuoren pitäisi samaan aikaan olla ahkera ja hyvä koulussa, etsiä kiivaasti töitä ja näyttää hyödyllisyytensä, käsitellä epävakaan menneisyyden traumoja, kehittyä teini-ikäisestä nuoreksi aikuiseksi, käydä läpi tärkeitä kehitystehtäviä, joita ei ole voinut aiemmin suorittaa, opetella vähintään yksi uusi kieli, päättää miksi haluaa tulevaisuudessa vaikei tiedä missä maassa on vuoden kuluttua, ymmärtää yksilön oikeudet ja velvollisuudet tässä maassa... Nuorilta vaaditaan paljon ja se voi ymmärrettävästi olla hyvin kuormittavaa.” TUKENAHANKE, kyselyyn vastanneen ohjaajan kommentti. (Hautakoski & Koskela 2019.)

Yllä olevaan kommenttiin on saatu yhdistettyä se kaikki huoli, mitä sekä näillä nuorilla että heidän kanssaan toimivilla henkilöillä on. Kaiken tuon ymmärtäminen ja sisäistäminen vaatii paljon ja nuorten kuorma tuntuu jopa kohtuuttoman epärealulta. Mutta tätä huolta olisi hyvä pysähtyä jokaisen aikuisen, joka näiden nuorten kanssa toimii, pohtimaan. Se ymmärrys, joka asian ymmärtämisestä saattaa korreloitua toimintaan, voi monessa tilanteessa auttaa. Tätä kaikkea voisi olla myös hyvä sanoittaa nuorelle ääneen – taakka on raskas, ja on ”ihan ookoo” välillä väsyä ja pyytää apua ja tukea.

”Opin ohjaajalta paljon asioita. Opin laittaa ruokaa, sain paljon neuvoja ruoan laittamisessa. Auttoi koulutehtäviin. Auttoi paperiasioiden hoitamisessa. Sain enemmän huomiota ja rakkautta mitä odotin. Neuvoi mua huonekalujen ostamisessa ja sain paljon tukea ohjaajalta. He auttoivat jokaisessa asiassa minua.”H4

Näihin nuoren sanoihin kiteyttäisin tämän kehittämistyön annin.

Tietoperustaan tutustumisen ja laadullisen tutkimuksen aineiston keräämisen ja analysoinnin jälkeen saamani tulokset vahvistavat omaa, työssäni kertynyttä kokemusta ja havaintoja alaikäisenä yksin maahantulleen nuoren itsenäistymisen tukemisesta.

Tutkimuskysymyksinä/-ongelmina tässä työssä haluttiin selvittää ja saada vastausta kysymyksiin, millaista tukea nuoret olisivat kaivanneet enemmän – ja millainen tuki oli hyvää ja riittävää. Selvästi tärkeiksi asioiksi nuorten puheessa korostuivat pysyvät ja turvaa antavat ihmissuhteet ja kohtaamiset aikuisten kanssa, nuoren mielenterveyden tukeminen, yhteiskunnallisten asioiden oppiminen sekä riittävä kielitaito. Jo näiden eväiden ansiosta nuorella on hyvät mahdollisuudet itsenäistymiseen ja tasapainoiseen elämään.

Näitä saatuja tuloksia olisi hyvä hyödyntää perheryhmäkotoiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä. Psykososiaalisen tuen merkitys korostuu kaikessa nuoren tukemisessa, ja siihen voidaan vastata suurelta osin ammattitaitoisen, empaattisen ja pitkäaikaisen henkilökunnan rekrytoinnilla.

6. POHDINTAA

Opinnäytetyötä tehdessäni ilokseni yllätyin, että lähdemateriaalia alkaakin olla jo melko kattavasti – ja lisää myös erilaisten tutkimusten muodossa tulee koko ajan. Ammatillisesti kehittymiseni oli siis teoreettisen tiedon lisääntyminen - ja nyt osaan laajentaa tiedonhakua erilaisiin lähdemateriaaleihin paremmin.

Kehityin myös tutkimuksellisen kehittämistyön tekemisessä, jota en aiemmin ollutkaan tehnyt. Lähtökohtani tämän opinnäytetyön tekoon oli liian 'esseemäinen'. Kirjoittaminen on ollut vahvuuteni koko opiskeluhistoriani ajan, ja ajattelinkin opinnäytetyön olevan helpoin asia näissä opinnoissa. Sain kuitenkin huomata, että näin ei todella ollut. Nopeasti työ venyi vuoden mittaiseksi ja aloin tehdä siitä itselleni liian vaativaa urakkaa mielessäni. Koin välissä pitkää luomisen tuskaa, mutta lopulta hyvällä ohjauksella pääsin eteenpäin. Tästä jäi kuitenkin halu tutustua enemmän tutkimuksellisen kehittämistyön tekemiseen.

Lisäksi huomasi opinnäytetyön aiheen kiinnostavuuden johtavan siihen, että saattoi jäädä tutkimaan ja lukemaan jotain aineistoa pitkäksi aikaa, vaikkei se varsinaisesti ollut juuri tähän tutkimustyöhön relevantti. Huomasin, että voisin opetella priorisoimaan keskittymiseni vain tiettyyn aiheeseen. Aikaa oli kuitenkin rajallisesti, mutta silti huomasi usein uppoavani lähteiden maailmaan jopa liikaa. Saattoi tunteja tai sivukaupalla lukea paljon mielenkiintoista tekstiä: vain huomatakseni, että olihan se inspiroivaa ja opettavaista, mutta etsimääni asiaan ei kyllä vastausta antanut.

Opinnäytetyöhöni sain paljon tukea niin läheisiltäni, kuin työkavereilta ja oppilaitokseni opinnäytetyön ohjaajalta. Useaan kertaan jouduin sysäämään työn hetkeksi syrjään, mutta kaikkien heidän tuellaan ja neuvoillaan pääsin taas jatkamaan. Ja itseasiassa työn hauduttua hetken, sitä osasi myös itse tarkastella kriittisemmällä silmällä ja tehdä tarvittavia lisäyksiä ja korjauksia muilta saatujen apujen lisäksi. Kiitos siis kaikille työtäni tukeneille!

Tämä opinnäytetyöni herätti myös paljon ajatuksia siitä, minkälaisia tutkimuksia olisi mielenkiintoista tehdä. Olisi hienoa, jos voisin tehdä näistä samoista, vuonna 2015 Suomeen tulleista ja haastattelun antaneista nuorista, myös uuden tutkimuksen vaikka 10 vuoden päästä. Missä he ovat silloin? Miten ajatukset tukitoimista ja tuen riittävydestä ovat muuttuneet – vai ovatko?

Samoin olisi mielenkiintoista tehdä muutaman vuoden päästä samanlainen tutkimustyö esimerkiksi näiden lasten ja nuorten osalta, jotka saapuvat alaikäisinä yksin Suomeen nyt vuonna 2020 (esim. Kreikan pakolaisleireiltä). Ja tehdä esimerkiksi vertailevaa tutkimusta heidän ja vuonna 2015 Suomeen saapuneiden nuorten välillä. Toivoisin myös, että jonkinlaista vertailua kuntakohtaisesti koko valtion sisällä tehtäisiin ja linjoja ja käytäntöjä saataisiin yhtenäistettyä ja tukitoimet sitä myöten riittäviksi. Jo resurssipula kunnassa vaikutta suoraan nuoriin, kun apua ei välttämättä olekaan niin helposti saatavilla.

Kehittämistyön haastattelumateriaalin laatu vastasi ja vahvisti hyvin jo olemassa olevia mielikuvia ja odotuksia itsenäistymisen tukemisen kehittämiskohdista. Oli kuitenkin hyvä saada siihen palaute nimenomaan nuorilta itseltään, ja palautteen osalta kehittämistyön anti onkin onnistunut.

Opinnäytetyö antoi nuorille kuulluksi tuleamalla mahdollisuuden osallisuuteen, ja samalla tuotti hyvää ja hyödyllistä aineistoa kaikille nuorten kanssa työskenteleville.

Se osoitti, että paljon on jo tehty oikein – ja toisaalta niitä asioita, joihin voisi jatkossa kehittää. Opinnäytetyön aineistoa voi käyttääkin siis vapaasti työn edelleen kehittämiseen ja työn tukena.

Jälkikäteen ajateltuna olisi ollut myös viisasta haastatella tähän alan ammattilaisia – ohjaajia, sosiaalityöntekijöitä, edustajia ja tukihenkilöitä. Kaikkia aikuisia, jotka nuorten kanssa työskentelevät. Heidän arvokas näkemyksensä nuoren tuentarpeista olisi ollut erinomainen lisä. Sillä vaikka nuori ei johonkin asiaan itse koekaan tukea kaipaavansa, voi todellisuus olla jotain muuta – ja sen näkevät vierellä kulkevat aikuiset.

Koska maahanmuutto aiheena on niin murroksessa ja kovin muuttuvassa tilassa oikeastaan jatkuvasti, suosittelen aina ajantasaista perehtymistä alan ja aihepiirin uusiin julkaisuihin. Opinnäytetyöni on vuosien 2019-2020 aikana tehty, ja tilanteet muuttuivat työn tekemisenkin aikana. Työni perustuukin tämänhetkiseen vallitsevaan tilanteeseen ja lainsäädäntöön. Suosittelen myös ammatillista reflektointia yhdessä mahdollisen työryhmän kanssa: keskustelut niin kollegoiden kuin nuortenkin kanssa antavat paljon ja mahdollistavat kehityksen. Yhdessä tekemällä, kuuntelemalla ja pohtimalla kehittämistyön toteutumisen edellytykset ovat parhaimmillaan!

LÄHTEET

Euroopan muuttoliikeverkosto 2019. Vuosittainen maahanmuutto- ja turvapaikkarakast, Suomi 2018.
http://www.emn.fi/files/1970/Maahanmuutto_ja_turvapaikka_2018_FI_EN.pdf

Euroopan unionin tilastot, Eurostat 2019, viitattu 22.11.2019.
https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Asylum_statistics/fi

EY -neuvoston asetus 343/2003, koskien turvapaikkapolitiikkaa ja oikeus- ja sisäasioita. Viitattu 6.9.2020. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/ALL/?uri=celex:32003R0343>

Fingerroos, Outi & Tapaninen Anna-Maria & Tiilikainen Marja (toim.) 2016. Perheenyhdistäminen. Tallinna Raamatutrükikoja OÜ, Tallinna.

Hallintolaki 434/2003. Viitattu 12.9.2020.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030434#O1L3P14>

Hautakoski, Riikka & Koskela, Marja, TUKENA-hankkeen tapaamiset ja siellä saatu materiaali vuodelta 2019. TUKENA – Uudenmaan ELY-keskuksen koordinoima ja yhdessä hankekumppani SOS-Lapsikylän kanssa toteuttama kotoutumisen tuen hanke koko Uudenmaan alueella, rahoittajana AMIF. Kotisivu: <https://www.sos-lapsikyla.fi/tukena/>

Hiltunen Anna-Kaisa 2019. Euroopan porteilla. Turvapaikkapolitiikan vaikeat vaiheet. Tallinna, Printon Trükikoda: Gaudeamus Oy.

Hyvinkään kaupunki 2020, Kotoutuminen ja asuminen, Hyvinkään kaupungin maahanmuuttajien ohjaus- ja neuvontapalveluiden nettisivut, päivitetty 9.7.2020. <https://www.hyvinkaa.fi/hyvinvointi/maahanmuuttajien-palvelutori/kotoutuminen-ja-asuminen/>

Ihmisoikeusliitto 2020, YK 1948. Yleismaailmallinen ihmisoikeuksien julistus. Viitattu 20.1.2020. <https://ihmisoikeusliitto.fi/ihmisoikeudet/ihmisoikeuksien-julistus/>

Jahnukainen, Markku & Kalalahti, Mira & Kivirauma, Joel (toim.) 2019. Oma paikka haussa. Maahanmuuttotaustaiset nuoret ja koulutus. Tallinna, Printon Trükikoda: Gaudeamus Oy.

Jyväskylän yliopisto. Hiltunen, Leena. Gradun analysointi. Viitattu 17.10.2020. http://www.mit.jyu.fi/OPE/kurssit/Graduryhma/PDFt/aineiston_analysointi2.pdf

Järvenpään kaupunki 2020, Maahanmuuttajien palvelut, Järvenpään kaupungin kotisivut. Viitattu 5.9.2020. https://www.jarvenpaa.fi/--Maahanmuuttajien_palvelut_--/index.tpl?sivu_id=5645

Kananen, Jorma 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja. Tampereen Yliopistopaino Oy.

Kananen, Jorma 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä – Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Tampereen Yliopistopaino Oy.

Kananen, Jorma 2013. Case-tutkimus opinnäytetyönä. Suomen Yliopistopaino Oy.

Kangasvieri Fanni 2019, Yle: Yksin alaikäisinä tulleille virheellisiä päätöksiä – Migri myöntänyt liian lyhyitä lupia. Viitattu 7.12.2019 <https://yle.fi/uutiset/3-10913560>

Korhonen, Vesa & Puukari, Sauli (toim.) 2013. Monikulttuurinen opetus- ja ohjaustyö. Kuva: PS-Kustannus.

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta (746/2011). Viitattu 22.11.2019.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2011/20110746>

Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010. Viitattu 22.11.2019.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>

Laki ulkomaalaislain muuttamisesta 437/2019. Viitattu 22.11.2019.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2019/20190437>

Lastensuojelulaki 417/2007. Viitattu 22.11.2019.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Leppäkorpi, Mervi 2011. Asiaton oleskelu kielletty. Helsinki: Into Kustannut Oy.

Lyytinen, Eveliina (toim.) 2019. Turvapaikanhaku ja pakolaisuus Suomessa. Turku: Painosalama Oy.

Maahanmuuttovirasto 2019. Kiintiöpakolaiset. Viitattu 22.11.2019.
<https://migri.fi/kiintiopakolaiset>

Maahanmuuttovirasto 2020 a. Muutoksenhaku eli päätöksestä valittaminen. Viitattu 31.8.2020. <https://migri.fi/muutoksenhaku-eli-paatoksesta-valittaminen>

Maahanmuuttovirasto 2020 b. Vastuunjako. Viitattu 5.9.2020.
<https://migri.fi/maahanmuuttoasioiden-vastuunjako>

Martiskainen Taina & Toivonen Virve 6/2019, Kotoutumisen polku – Ilman huoltajaa tulleiden lasten oikeudet, tarpeet ja palvelut, Lastensuojelun keskusliiton verkkojulkaisu. https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Kotoutumisen_polku_.pdf

Osaava edustaja -hanke 2019-2020. Viitattu 12.9.2020. <https://eusa-rahastot.fi/toimintaa-ja-tuloksia/rahoitetut-amif-hankkeet/erityistavoite-1>

Pakolaisneuvonta -kotisivut 2020. Paperittomat. Viitattu 6.9.2020.
<https://www.pakolaisneuvonta.fi/asiantuntijajarjesto/tietoa-pakolais-ja-ulkomaalaisoikeudesta/paperittomat/>

Paperittomat-hanke 2012-2017. Paperittoman määritelmä. Viitattu 18.1.2020.
http://www.paperittomat.fi/?page_id=28

Partanen Päivi & Reinikainen Heli 2019. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 27: Kotouttavan perhehoidon valmennuksen käsikirja. Suomen Uusiokuori Oy.

Sisäministeriä 2020. Kiintiöpakolaisten vastaanotto on tapa auttaa keikkein haavoittuvimmassa asemassa olevia. Viitattu 5.9.2020.
<https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset/kiintiopakolaiset>

Sisäministeriö 2019. Pakolainen pakenee vainoa kotimaassaan. Viitattu 25.10.2019.
<https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset>

Suomen pakolaisapu 2020 a. Pakolaisuus maailmalla. Viitattu 5.9.2020.
<https://pakolaisapu.fi/pakolaisuus-maailmalla/>

Suomen pakolaisapu 2020 b. Sanasto. Viitattu 31.8.2020.
<https://pakolaisapu.fi/sanasto/>

Tampereen yliopisto. Tiedon analysointi -artikkeli. Verne, Liikenteen tutkimuskeskus. Viitattu 17.10.2020.
<https://www.tut.fi/verne/tutkimusmenetelmat/tiedon-analysointi/>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Paloma-hanke. Viitattu 5.11.2019.
<https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyontueksi/paloma-koulutus>

Timonen-Kallio, Eeva 2010. Umbrella-työkirja – itsenäisen elämän ABC. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja.

Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) 2020. Ilman huoltajaa Suomeen tulleiden nuorten jälkihuollon yläikäraja nousee 25 vuoteen. Tiedote 9.7.2020. Viitattu 12.9.2020.
https://tem.fi/-/kotolain_muutos_jalkihuolto

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 18/2017, Lundqvist Kia & Tantarimäki Sami & Halttunen Timo & Vanhanen Sari. Esiselvitys alaikäisenä ilman huoltajaa Suomeen tulleiden oleskeluluvan saaneiden tuen ja asumisen hallinnoinnista maakuntauudistuksen jälkeen. TEM Helsinki 2017.
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79736/TEMrap_18_2017_verkkojulkaisu.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 26/2018, Lundqvist Kia & Toivonen Virve-Maria & Saari Joonas & Halttunen Timo & Qvist Leena-Maija & Mikkonen Anna & Casrén Elina. Edustajat lapsen edun takaajina. TEM Helsinki 2018.
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161040/TEMrap_26_2018_Edustajat%20Lapsen%20edun%20takaajina.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö, Kotouttamisen osaamiskeskus 2019. Yksin saapuvat alaikäiset. Viitattu 25.10.2019. <https://kotouttaminen.fi/yksin-saapuvat-alaikaiset>

Ulkomaalaislaki 301/2004. Viitattu 22.11.2019.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040301>

Unicef 2019, Lapsen oikeuksien sopimus. Viitattu 22.11.2019.
<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>